

În vara anului 1991 a început, cu un avânt bine mediatizat, construcția autostrăzii București-Constanța. Cel mai important punct arheologic afectat de lucrări de construcție, pe tronsonul București-Fundulea, a fost cel de la km. 12 al viitoarei autostrăzi, pe malul stâng al pârâului Pasărea, între pădurea Brănești și satul Vadu Anei. Deși foarte bogată din punct de vedere arheologic, zona a fost destinată amplasării unei imense gropi de împrumut¹. Atunci când au început cercetările pe teren (iulie 1991), lucrările de decapare erau demarate, fiind distrusă o suprafață de circa 6000 m², zonă care figurează în planul general al sitului ca "Fosa autostrăzii". Având în vedere că secțiunile din marginea fosei autostrăzii (vezi planul de la Plansa I) au fost și cele mai bogate, există prezumția că zona distrusă fără să fi fost cercetată era și cea mai interesantă.

Cercetarea propriu-zisă a început în august 1991 și s-a încheiat în iulie 1993, cu întreruperi nenumărate în lunile de iarnă. Suprafața mare (60000m²), lipsa mijloacelor mecanice specializate (miniaturizate) de decapare, absența mijloacelor de cercetare de suprafață geofizice - făceau imposibilă o cercetare exhaustivă. De aceea s-a procedat, încă de la început, prin trasarea unor secțiuni de sondaj, cu dezvoltări în suprafață numai pentru obiective de maxim interes, cum a fost cazul necropolei medievale, care a fost cercetată aproape integral, dar și în cazul unor obiective limitate (locuințe, obiective meșteșugărești) atunci când timpul a permis. Au fost trasate 36 de secțiuni, la intervale relativ regulate, de lungime și lățimi diferite, funcție de obiectivele urmărite, având sau nu casete pendinte, dar și 26 de suprafețe pentru degajarea spațiului necropolei (în chenar, la Pl. 1). Aceste suprafețe nu figurează în planul general, care ar fi devenit ilizibil, la această scară, prin adăugarea atâtor detalii².

În ciuda eforturilor susținute de doi ani, acoperirea sitului prin cercetare este destul de slabă. Au fost cercetați 4156 m², ceea ce reprezintă 7% din suprafață.

"Fosa autostrăzii" a împărțit spațiul cercetat în două zone distincte, una de nord ("Sectorul A") și una de sud ("Sectorul B"). Secțiunile sunt notate pe plan cu cifre romane (S.I, S.XIV etc.). Acolo unde secțiunile au discontinuități (fie fiindcă trebuiau sărîte obstacole, fie din alte motive), segmentele de secțiuni sunt notate cu literă mică (de exemplu S.VII a, S.VII c). Casetele pendinte de o secțiune poartă indicativul secțiunii, la care se adaugă o literă majusculă (de ex. VII b C, XXIII B). Secțiunile care dublează o altă secțiune pe o anumită distanță au fost asimilate casetelor (de ex. XXXIII C). Suprafețele sunt notate cu o literă majusculă (de la A la Z). Aspectul topografic prezentat în planul general este cel din momentul execuției ridicării topografice (noiembrie 1991). Ulterior, "fosa autostrăzii" și-a schimbat configurația, atât prin nivelare, cât mai ales prin lărgire, în special spre sud. O eventuală reluare a cercetărilor își va stabili ca punct de calcul piciorul podului peste lacul Pasărea 5³.

¹ Conform unor legi prea bine cunoscute, șurubelnița va fi scăpată din mână deasupra sticlăriei scumpe de laborator. La fel se întâmplă cu gropile de împrumut. Inexistența unor forme instituționalizate de colaborare între proiectanți și arheologi face ca proiectele de investiții să nu țină seama de protecția patrimoniului arheologic decât în prea mică măsură. Evident, o groapă de împrumut nu ar trebui să fie amplasată într-un sit arheologic, fiindcă acest fapt amplifică sarcinile arheologilor dincolo de posibilitățile de execuție, indiferent de nivelul finanțării.

² Planul necropolei, inclusiv suprafețele de cercetare, va fi publicat, fără îndoială (fiindcă există), în monografia așezării de secol XVI, care sper că nu va mai întârzia să apară.

³ Râul Pasărea a fost transformat într-o salbă de iazuri piscicole.

Punctul arheologic de la km.12 a fost numit în rapoartele de săpătură "Brănești-Vadu Anei", după numele comunei în raza căreia se află, cât și după numele cătunului aflat la circa 500 de metri spre sud. După mărturia localnicilor, punctul se numește "Călugăru"; cercetarea arheologică nu a putut însă oferi o explicație pentru acest toponim. Numele firesc al sitului este însă, conform uzanțelor, cel al localității celei mai apropiate: Vadu Anei (sat aparținând comunei Brănești, județul Ilfov, fost SAI).

Descoperirile se întind din neolitic până în secolul al XVIII-lea, la sfârșitul evului mediu românesc. Epocile cele mai bine reprezentate sunt perioada dacică clasică, evul mediu (în special secolul al XVI-lea) și evul mediu timpuriu, cu două etape distincte de locuire.

Cercetarea sitului de la Vadu Anei a fost încredințată unui numeros colectiv de la Muzeul Național de Istorie a României. Am să amintesc aici numai pe cei care s-a întâmplat să descopere și să investigheze obiective ale evului mediu timpuriu: Paul Damian (care a fost și responsabilul de contract cu Administrația Națională a Drumurilor), Anca Păunescu (coordonatorul științific al săpăturilor) și semnatarul acestor rânduri (care a răspuns și el de ceva, respectiv evidența topografică).

Descoperirile privind evul mediu timpuriu vizează două perioade distincte: primul sfert al secolului al VII-lea și secolele X- începutul secolului XI. Ambele așezări, așa cum rezultă din repartitia complexelor, dar și a fragmentelor ceramice pe nivel (vezi planul general, la planșa 1), se înșirau în stânga râului Pasărea, pe o fâșie lată de maxim 50 de metri, nu mai aproape de 50 de metri de marginea terasei (unde panta este mai accentuată), într-o poziție relativ adăpostită, sub nivelul câmpiei de la NE. Lungimea și densitatea așezării de secol VII este mai mică - 4 complexe la 200 de metri liniari (1 hectar). În ce privește așezarea de epocă Dridu, a fost constatată, prin săpătură, pe o lungime de 300 de metri, însă perlegheza a semnalat o nelindoielnică continuitate până la marginea satului Vadu Anei (încă cel puțin 500 de metri spre sud). Densitatea este de 12 complexe la 1,5 ha., suprafața estimată a satului fiind de minim 3 ha.. Malul opus al râului, mult mai abrupt, dar și mai expus Crivățului, este steril arheologic (cu excepția unor cioburi răzlețe de epoca bronzului), însă la circa 1 km. spre sud, în aval, a fost semnalată o altă așezare (?) dridoidă.

AȘEZAREA DE SECOL VII. DESCRIEREA COMPLEXELOR

S-au descoperit patru complexe, respectiv trei locuințe și un cuptor. Dispunerea lor pe planul general este următoarea: L. 1 și C. 1⁴ în *sectorul A* (nord) și L. 2 și L. 3 în *sectorul B* (sud). Dacă cele din urmă vor fi de găsit marcate convențional, pe S. XXIV b și pe S.XXVIII a, celelalte complexe se află în suprafețe neindicate în planul general: L. 1 se află în suprafața T, la capătul de N al S.XVIII, iar C. 1 la SV de S.XIX (mai aproape de secțiune decât s-a putut marca).

Locuințele nu au putut fi săpate integral din motive obiective, fiind însă cercetate cuptoarele și putând fi trase minime concluzii asupra tipului de locuință. Baza comparativă este cu siguranță prea mică pentru a putea vorbi de un tip generic. Pentru a economisi însă descrierile lungi și repetitive, voi enunța întâi un ipotetic tip generic, arătând apoi diferențele specifice, cât și problemele.

Locuințele sunt de tip semi-îngropat (mai exact: *parțial* semi-îngropat), groapa coborând de la baza nivelului medieval (negru-cenușos) - sau a nivelului Dridu, unde există - între 60 și 70 de cm.,

⁴ Nomerotarea de publicare nu coincide cu cea de șantier. Șantierul, fiind de dimensiuni mari, ar fi fost nepractic să funcționeze cu numerotare unică. Din rațiuni practice, numerotarea complexelor s-a făcut independent, pentru fiecare secțiune. Sistemul ar putea fi însă greoi și confuz pentru cititor. Colectivul a hotărât, pentru publicare, renumerotarea complexelor pentru fiecare epocă.

aproape vertical. Nu se pot constata amenajări ale pereților sau ale podelei. *Dimensiunile*, cât au putut fi observate, variază destul de mult, de la o lățime de numai 1,9 m. (L. 3, Planșa 3/a) la 2,9 m., cât măsoară, la maxim, L. 2 (Pl. 2/c), sau până la 4,5 m. latura cercetată integral la L. 1 (Pl. 2/a). Aceasta din urmă dimensiune se explică prin surparea pereților care se învecinează cu cuptorul, fapt care a obligat la o corectare - prin lărgire - a gropii locuinței, și a condus probabil la adoptarea soluției constructive cu pari înfiți în interiorul gropii sau la colțurile acestuia, pe exterior, soluție necunoscută pentru gropile de locuință de dimensiuni mici.

Cuptoarele sunt săpate în lut, parțial în perimetrul gropii locuinței (în calup cruțat), parte în afară acestui perimetru, fie pe latura de NE (L. 2 și L. 3), fie pe aceeași latură, spre colțul de E (L. 1). Toate cuptoarele au, deasupra calotei scobite, un "horn" înălțat cu lut adăugat. Tipul constructiv poate fi enunțat foarte exact, starea de conservare a cuptorului din L. 3 fiind excelentă, chiar dacă cuptorul a fost găsit secționat, longitudinal, de un alt complex. Cuptorul din L. 2, deși cu partea frontală a hornului prăbușită, sugerează același tip constructiv, în ciuda diferențelor substanțiale ale planului.

Cuptorul din L. 1, ca și locuința, a fost refăcut, pereții fiind în întregime înălțați din lut, însă strădania de a respecta același tip este evidentă, pereții groși schițând întâi o boltire, ridicând apoi un horn răsfrânt spre afară (Pl. 2/b). În toate cazurile, vatra coboară 10-15 cm. dinspre spate spre gură. Vatra, lutută simplă, are o formă greu definibilă, apropiată tipului "potcoavă", uneori asimetrică. Dimensiunile variază de la 0,72 (pe axul gurii)/0,52 cm. (L. 2), la 0,76/1,00 m. (L. 3 - ultima dimensiune fiind probabilă).

Despre *orientarea locuințelor* este mai greu de discutat, în absența unei săpături complete. Ar fi totuși de spus că întotdeauna o latură este spre NE, că întotdeauna acolo se află cuptorul, care are mereu aceeași orientare, cu spatele spre NE, presupunând o intrare în locuință pe peretele de SV. Nu au fost surprinse nici un fel de amenajări de acces (gârlici, trepte sau urme ale scării de lemn).

Inventarul este sărac, reducându-se la fragmente ceramice, vălătuci elicoidali sau cilindrici și zgure metalice (în fiecare complex, dar în cantități mici), un fragment de tavă fixă (în L. 3). Atât cât este, inventarul se află pe o poliță amenajată în spatele cuptorului, la nivelul hornului, adică 50 de cm. mai sus decât podeaua și cca. 10 cm. mai jos decât propriul nivel de călcare, la exterior (Pl. 2/c - profilul nordic al S.XXIV a). Inventarul mai poate fi găsit pe vatră, probabil căzut de pe poliță, dar e aproape absent în restul gropii locuinței.

Inventarul sărac și neîntregibil sugerează că locuirea a fost părăsită pașnic și fără grabă.

Problemele sunt legate de dimensiunile și forma locuințelor, sau chiar de atribuirea culturală.

În ce privește L. 3, nu-i cunoaștem întinderea către NV (săpătura fiind imposibil de extins în acea direcție)⁵, iar latura de SE este tăiată de L. 8 (Dridu); situația cuptorului din L. 8 ne permite însă să presupunem că groapa Locuinței 3 avea cel puțin încă 1 m. spre SE. Atât cât se poate vedea în plan (Pl. 3/a), forma gropii este arcuită, "pliată" pe cuptor; formă care nu e dintre cele obișnuite și care ar putea să pară ciudată, nu însă și dacă admitem că forma și mărimea locuinței nu coincid cu *groapa* locuinței. Etnografia recomandă locul din *spatele* cuptorului ca fiind preferat pentru odihnă. Arheologic, situația concretă este aceea că în spatele cuptoarelor din L. 2 și din L. 3 era amenajată polița pe care stăteau oalele, trebuind să accedem că locul respectiv nu putea fi exterior locuinței.

⁵ La ora la care complexul era cercetat, S. XXVIII devenise un fel de linie a frontului. Constructorii lărgeau "fosa autostrăzii" și, dintr-un motiv care îmi scapă, puseseră grămezi uriașe de pământ în spatele secțiunii. L. 3 a fost urmărită prin săpătură *atât cât a fost posibil*.

Întrebarea dacă locul din spatele cuptorului putea servi și de "bufet" și de dormitor este foarte bună, chiar dacă deocamdată nu i se poate răspunde. Întrebarea sugerează însă că locul respectiv ar trebui să fie destul de spațios.

În concluzie, spațiul locuit nu coincide cu groapa locuinței, fiind mai mare și putând să ia oricare altă formă⁶. O groapă semilunară pliată pe cuptor - având funcția de groapă de acces la cuptor - nu exclude fireasca formă rectangulară a planului locuinței.

Locuința 1 ridică chiar o problemă de atribuire, întrucât este complet lipsită de inventar. Cele câteva sfărâmtături de cioburi sunt atipice, putând fi la fel de bine din perioada dacică. Situația s-ar putea explica atât prin faptul că partea superioară a gropii locuinței este perforată de mai multe mominte de secol XVI, de o altă groapă mare - tot medievală, cât și prin absența poliței pe care se găsea obișnuit inventarul. Atribuirea complexului secolului al VII-lea s-a făcut, ipotetic, numai pe baza sinonimiilor de construcție a cuptorului, cât și a locuinței, în faza I.

O situație particulară prezintă *cuptorul (C. 1)*, care a suferit o dublă distrugere înainte de descoperire, îngreunând înțelegerea contextului arheologic. Prima distrugere s-a produs în secolul al XVI-lea, când un mormânt din extremitatea sud-vestică a cimitirului (M.161, cu gambele în S.XIX) a dărâmat pereții cuptorului până la 10 cm. de vatră. A doua distrugere s-a petrecut la 6 martie 1992, când un bulldozer a distrus partea respectivă a necropolei, inclusiv partea din perețele cuptorului care probabil mai existase, cât și eventualele indicații de context. Din scheletul 161 rămăseseră în situ câteva coaste și antebrățele (fiind recuperată totuși o monedă). Ridicând oasele, am avut surpriza să găsim, în strâmtul interval până la vatră, un destul de bogat material ceramic - inclusiv două borcane mici întregibile (singurele, de altfel. ..) - și vălătuci, adică inventarul obișnuit cuptoarelor din locuințe. Similitudinea s-a confirmat prin orientare și prin acea caracteristică a vetrei de a coborî 10 cm. pe axul longitudinal, spre gură. Alte date comparative neexistând, am căutat oricare alt indiciu că C. 1 era de fapt o componentă a unei locuințe; distrugerea provocată de lama bulldozerului era însă prea adâncă pentru a mai furniza cel mai mic indiciu în favoarea sau în defavoarea ipotezei. Am concluzionat, totuși, că a vorbi de cuptorul unei locuințe⁷, fiind puțin plauzibil ca un astfel de inventar să aparțină unui cuptor în aer liber (care ar fi trebuit să fie, teoretic, un cuptor de pâine). Notăția a rămas însă, firește, cu sigla C ("cuptor").

CERAMICA AȘEZĂRII DE SECOL VII.

Starea fragmentară a ceramicii nu permite stabilirea numărului total de vase de la care provin fragmentele ceramice, ci doar o aproximare. În toate cele trei complexe care au inventar (C. 1, L. 2 și L. 3) s-au găsit fragmente de la 10 până la 15 de recipiente, majoritatea fragmentelor fiind mici. De aceea, am alcătuit un tabel cu situația statistică a principalelor caracteristici, raportată la numărul de fragmente ceramice și nu la numărul de vase, cum ar fi fost de dorit (infra).

⁶ Alte argumente în acest sens la I. MITREA, *MemAntiq*, XIX, 1994, p. 289-293.

⁷ Inventarul locuințelor se găsește aproape întotdeauna, în sau pe cuptor, cel puțin în Muntenia: V. LEAHU, *CAB*, I, 1962, p. 38; S. DOLINESCU-FERCHE, *Așezări din sec. III și VI e.n. în sud-estul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974, p. 63 și următoarele; M. CONSTANTINIU, *CAB*, II, 1965; M. CONSTANTINIU, *SCIV*, XVII, 1966, 4, p. 668, care enumeră mai multe situri cu această caracteristică, cu bibliografia aferentă.

COMPLEXUL CRITERIUL	C. 1	L. 2	L. 3	Medie total
PASTA (%)				
cu nisip	92	100	62	85
cu pietriș	75	28	38	47
cu cioburi pisate	50	57	61	
cu vegetale	16	7	23	15
cu ocru	33	3	0	12
baie de lut	33	18	0	17
ARDERE (%)				
bună	75	36	0	37
bună dar inegală	25	36	23	28
incompletă	0	28	77	35
CULOARE	gălbui-roșcat	gălbui-roșcat (-albicios)	gălbui-roșcat (-cenușiu)	(gălbui-roșcat)
LUCRAT LA ROATĂ LENTĂ (%)	0	0	3	1

Rezultatele sunt interesante, evidențiindu-se un vector (cronologic?) $C. 1 > L. 2 > L. 3$, cu următoarele evoluții: pasta care conține și cioburi pisate (alături de alți ingrediente, ca microprundișuri) este dominantă și din ce în ce mai caracteristică; dispare baia de lut dinaintea arderii (obișnuită în secolul al VI-lea, mai ales în vestul Munteniei)⁸; se renunță, de asemeni, la adăugarea de ocru roșu în pastă; calitatea coacerii vaselor diminuează sever⁹. Menționez că prezența cioburilor pisate în pastă este discretă, cioburile fiind bine mărunțite și relativ puține; practic - greu de observat. Această caracteristică circumscrie, totuși, situl de la Vadu Anei în aria răsăriteană a culturii Ipotești-Ciurel-Cândești¹⁰. E de remarcat, însă, că această specie de pastă nu lipsește în siturile din bazinul inferior al Dâmboviței, fiind de găsit la Ciurel, însă mai sporadic (după cum rezultă din raport). Având în vedere că între situl de la Ciurel (cu excepția locuinței B.1B) și cel de la Vadu Anei se interpun, probabil, două generații, între prezența sporadică a speciei la Ciurel și vectorul ascendent de la Vadu Anei s-ar putea imagina o posibilă legătură. Astfel de legături vestice sunt relevate și de baia de lut, care caracterizează în primul rând aria Ipotești.

B. 1B de la Ciurel pare să reprezinte veriga cronologică și culturală imediat următoare sitului de la Vadu Anei, cu ceramică lucrată la roată lentă, cu vase de provizii lucrate cu mâna și cu tăvițe cu pastă conținând cioburi pisate.

Mai vechea aserțiune că ceramica lucrată la roată lentă se generalizează începând cu al doilea și al treilea sfert al sec. al VII-lea este confirmată de săpăturile mai noi, procesul apărând încheiat la Dulceanca IV¹¹, în ultimul sfert al aceluiași secol, când cultura Dridu este deja configurată, în aspectele ei esențiale.

⁸ DOLINESCU-FERCHE, ...*Dulceanca*, 1974, p. 90-95; M.CONSTANTINIU, *SCTV*, XVII, 1966, 4, p. 673, unde se arată că această practică apare în secolul al VI-lea și este o influență bizantină.

⁹ Fenomenul caracterizează evoluția culturii amintite, fiind clar definit la Budureasca, sit a cărei stratigrafie a permis surprinderea unor secvențe cronologice (V. TEODORESCU, Sesiunea de comunicări științifice a Muzeelor de Istorie, dec. 1964, vol. II, Buc., 1971).

¹⁰ ibidem; S. DOLINESCU-FERCHE, *Dacia N.S.*, XXII, 1979, p. 222-224.

¹¹ S. DOLINESCU-FERCHE, *Dacia N.S.*, XXXVI, 1992.

Aceiași locuință B. 1B de la Ciurel prezintă analogii morfologice apropiate cu ceramica de la Vadu Anei, atât cu unicul fragment lacrat pe roată lentă, cât și cu ceramica lucrată de mână. Cunoscând idiosincraziile conexe acestui gen de comparații¹² și utilizând o bază de date și o metodologie deja funcționale¹³, am aplicat măsurătorile lötului ceramic desenat de la Vadu Anei (care nu este complet, dar e reprezentativ), rezultatele fiind transcrise în tabelul de la Pl. 13. Restul cifrelor din acest tabel nu poate fi explicat în spațiul acestei expuneri, el putând fi evidențiat numai prin consultarea lucrării speciale. Aici poate fi pusă în evidență doar concluzia analizei pe care cifrele au îngăduit-o, surprinzătoare chiar și pentru autorul acestor rânduri: una dintre cele mai apropiate analogii ale ceramicii de secol VII de la Vadu Anei o constituie ceramica lucrată cu mâna din cimitirul de la Noșlac (jud. Alba)¹⁴. Analogia formală merge până la detalii, cu excepția proporției diametrului bazei, care este mai mare la Vadu Anei, ceea ce particularizează situl în tot contextul epocii. Acestea au fost doar niște exemple, fiindcă analogiile ceramice sunt mai numeroase și va trebui să revenim.

CONCLUZII PRIVIND AȘEZAREA DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL VII-LEA.

Suprafața pe care se întindea așezarea de secol VII a fost săpată în proporție de o pătrime, în limitele timpului disponibil. Deși săpată - și, deci, cunoscută parțial - așezarea se încadrează din multe puncte de vedere în normele perioadei istorice și a microregiunii. Este vorba de o așezare de terasă, în apropierea apei (râul Pasărea), răslețită, de mică durată (fără nivel arheologic observabil), în consecință fără gropi menajere surprinse¹⁵, deși spațiul dintre C. 1 și L. 1 a fost săpat integral, pentru cercetarea necropolei de secol XVI. Cunoscând dimensiunile așezării, numărul de complexe (4) și proporția în care așezarea a fost cercetată prin săpătură (25%), așezarea poate să fi avut 12 sau 16 locuințe (a doua cifră în situația în care încadrarea culturală a L. 1 este corectă), ceea ce pare să excludă varianta mai multor faze de locuire (așezări de numai șase locuințe nu sunt cunoscute). Astfel, diferențele dintre caracteristicile inventarului ceramic din C. 1 și L. 3 reflectă variabilitatea practicilor meșteșugărești în interiorul unei comunități și nu diferențe culturale. Diferențele constatate în prepararea pastei reflectă tendințele de deteriorare a condiției tehnice a produselor locale, fenomen care s-a tot accentuat în ultimele secole. Pe de altă parte, tocmai în L. 3 a apărut fragmentul de oală lucrată pe roată lentă, cea care se va generaliza, probabil începând chiar din generația următoare; faptul confirmă constatarea că inventarul acestui complex este cel mai primitiv, dar și cel mai evoluat (în situația dată - nu este o contradicție).

Locuințele sunt de tip semi-adâncit, cu colțuri rotunjite, de obicei fără gropi de par observabile în interiorul gropii locuinței. Nu au fost sesizate nici un fel de amenajări ale podelei și

¹² Doar pentru a exemplifica: "Fiindcă nu e posibilă transmiterea dintr-o ceramică în alta [= ceramică lucrată la roată rapidă - roată lentă] a unor elemente de decor fără a se transmite însăși tehnica de execuție a vaselor, teza consemnată mai sus [transformarea tipului ceramic Ipotești în tipul ceramic Dridu] își pierde sensibil din substanță" (P. DIACONU, D. VÂLCEANU - *Păcuiul lui Soare*, vol. I, București, 1972, p. 124). Copierea unei forme (sau decor) pe un tip ceramic inferior (ca tehnică, pastă, ardere) este în general un fapt acceptat (de ex. V. TEODORESCU, *MC4*, XVII, 1993, p. 368), ceea ce nu-l împiedică pe același autor să infereze: "Concomitent cu păstrarea formelor ceramice de origine dacică, era absolut normal să se transmită (...) și tehnica de realizare a vaselor, din lut amestecat cu cioburi pisate" (idem, p. 381), argument care este identic, în esență, cu primul pe care l-am citat. Condiționarea formei - care este în ultimă instanță un fenomen de proiecție a unui arhetip mental asupra materiei modelabile - de mijloacele materiale de execuție nu se susține, fiindcă orice proiect (formă, decor) se poate realiza pe materiale și cu tehnici diferite.

¹³ Eugen S. TEODOR - *Sistemul Compas. Studiu de morfologie analitică numerică, aplicat ceramicii uzuale din perioada de migrație a slavilor*, București 1996.

¹⁴ M. RUSU, *Dacia N.S.*, VI, 1962, fig. 5/4,5; 7/4,8.

¹⁵ Așezările de scurtă durată se caracterizează prin raritatea gropilor menajere, fapt adeseori atestat în epocă (M. CONSTANTINIU, *SCIV*, 1966, 4, p. 668).

peretilor¹⁶. Cuptoarele sunt realizate pe latura de NE, prin scobire (sau cotlonire) în lut¹⁷, parțial în calup cruțat - parțial în afara perimetrului gropii; indiciu că spațiul locuit nu se reduce la groapa săpată. Cuptoarele erau prevăzute cu "horn", adăugat din lut purtat¹⁸, horn astupat, la nevoie, cu așa numitele "tăvi portative"¹⁹, de fapt cât se poate de fixe.

Inventarul este sărac și fragmentar, semn că așezarea a fost părăsită pașnic și fără grabă, și se reduce la ceramică lucrată de mână (cu excepția din L. 3), vălătuci, fragmente de la o "tavă portativă" și zgură (dar fără obiecte de fier). Practic tot inventarul a fost găsit pe platforma din spatele cuptorului sau pe vatra cuptorului.

Tot ce am enumerat până aici se înscrie într-o perfectă normalitate pentru câmpia nord-dunăreană. Surprinde însă absența tepsilor (numite și tigăi, tigăițe), atât de caracteristice epocii, prezente peste tot în microzonă, fie și în cantități reduse²⁰. O altă anomalie, cel puțin aparent, este reprezentată de ceramică, fiind lucrată aproape exclusiv de mână. Chiar și pentru Moldova, unde ceramica lucrată de mână reprezintă o dominantă, din secolul V în secolul IX, o asemenea situație ar fi oarecum inedită²¹. Nici pentru Transilvania complexe cu ceramică exclusiv lucrată de mână nu sunt ceva obișnuit. De curând a fost comunicată însă descoperirea unor locuințe, datate în secolul al VII-lea, având relativ multă ceramică, exclusiv lucrată de mână²², pe care am văzut-o și care, cel puțin aparent, este destul de asemănătoare celei de la Vadu Anei.

O asemenea încheiere ar putea sugera ideea unei migrații, de care epoca nu a dus lipsă, în sprijin venind câteva locuri comune: ceramica de mână este lucrată de noii veniți - slavii, iar tehnica lutului amestecat cu cioburi pisate aparține aceluiași. Aceste prejudecăți, firești la nivelul cunoștințelor anilor '50-'60, sunt astăzi dovedite depășite. Fără a putea face aici o dezbatere reală a problemelor, voi aminti doar câteva argumente: dualismul tehnic ceramică lucrată la roată / lucrată de mână definește La Tène-ul autohton, ceramica rudimentară nefiind niciodată complet abandonată în antichitatea târzie²³, nici măcar în Dobrogea îndelung romanizată²⁴; tendința majorării procentului tehnicii de

¹⁶ Toate caracteristicile enumerate ale locuinței sunt frecvente în Muntenia și Moldova (vezi, de exemplu, S. DOLINESCU-FERCHE, *...Dulceanca*, 1974, p. 63-89; V. LEAHU, *CAB*, I, 1962; I. MITREA, *MemAntiq*, XIX, 1994, p. 281-315; P. ROMAN - S. FERCHE, *SCIVA*, 29, 1978, 1, p. 87; I. MITREA, *MCA*, XV, 1983).

¹⁷ Instalație de foc dominantă, în epocă, oriunde subsolul este lutos (MITREA, XV, 1983; P. ROMAN - S. DOLINESCU-FERCHE, *SCIVA*, 29, 1978, 1, p. 87; M. CONSTANTINIU, *CAB*, II, 1965, p. 167; S. DOLINESCU-FERCHE, *Dacia N.S.*, XXIII, 1979, p. 185-200, 222; idem, *...Dulceanca*, 1974, p. 63-89; V. LEAHU, *CAB*, I, 1962).

¹⁸ Un tip asemănător se cunoaște pentru secolul al III-lea (S. DOLINESCU-FERCHE, *...Dulceanca*, 1974, p. 23 și urm., B.III); pentru secolul al VI-lea poate fi menționat la Radovanu, Câmpul lui Boja, București Noi, Străulești-Lunca, Băneasa-Străulești (M. COMȘA, Muzeul Național, II, 1975); Băneasa - "La Stejar" (M. CONSTANTINIU, *CAB*, II, 1965); Vasilica SANDU - "Așezarea de la Bălăceanca, S.A.I.", comunicări la Sesiunile naționale de rapoarte din 1993-1995, cu mai multe exemplare.

¹⁹ Acestea apar asociate totdeauna tipului de cuptor cu "horn", fiind legate funcțional.

²⁰ Textul raportului are deja o vechime de circa 5 ani, iar o serie de fapte ar primi astăzi o altă explicație sau cel puțin o altă nuanță. Pentru chestiunea tăvițelor "slave" vezi un studiu monografic în curs de apariție în *Istro-Pontica* ("Ceramica de la Dulceanca"). Considerând că, aici, important este ce se raportează și nu ce se interpretează, nu am mai intervenit asupra textului.

²¹ Complexe cu ceramică aproape exclusiv lucrate cu mâna se găsesc mai multe, în diverse situri, ca de exemplu L. 7 Izvoare-Bahna (88%), L. 9 Bacău (89%), L. 8, Davideni (95%) - I. MITREA, *Carpica*, XII, 1980, p. 97). Se pot numi complexe lipsite complet de ceramică lucrată cu roata (ex. L. 32, L. 34, L. 38, L. 45, L. 46 Davideni - I. MITREA, *MemAntiq*, XIX, 1994), fiind însă vorba, în general, de complexe cu inventar puțin. Vezi de asemenea M. MATEI, *SCIV*, X, 2, 1959, p. 410-412, punctul Șipot, unde, în ciuda celor 40 de fragmente, nu s-a înregistrat nici un fel de decor. Spre deosebire de Vadu Anei, ceramica de la Șipot pare slavă - atât cât este posibilă aprecierea numai pe profile; încă o dovadă că, mai ales pe loturi relativ mici, prezența sau absența unui decor nu constituie un indicator serios pentru atribuirea etnică. O categorie apropiată de complexe sunt cele pentru care se precizează câteva fragmente "care par îndreptate la roată" (Idem, p. 414 - punct Curtea Domnească; I. MITREA, *MCA*, XV, 1983 - L. 29).

²² Ioan STANCIU, "Așezarea de la Lazuri", jud. Satu Mare, comunicare la a XXIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice", Cluj-Napoca 1995. O descoperire asemănătoare a comunicat colega Gabriela Rădulescu, pentru proximitatea orașului Bistrița.

²³ V. TEODORESCU și colab, *MCA*, XVII, 1993, p. 385.

factură primitivă se constată încă din secolul V (faza Cireșanu II), odată cu deprecierea progresivă a ceramicii lucrată la roată. Fenomenul cvasi-generalizării ceramicii primitive la începutul secolului al VII-lea nu este legat exclusiv de migrația slavă, ci, într-un context cronologic, militar și cultural mai larg, de toate migrațiile care au succedat culturii Sântana-Cerneahov.

Cioburile pisate în pastă caracterizează, într-adevăr, cultura materială slavă (cu excepția ariei culturale vestice). Dar același tip de pastă ceramică este atestat în cultura materială autohtonă (e. g. ceramica lucrată cu mâna de la Târgșor²⁵, Cimitirul 1 Bratei²⁶, Cireșanu²⁷), pentru cele două secole care preced marile mișcări de populație slavă în bazinul Dunării de Jos. Mai mult decât atât, acest tip de pastă este folosit uneori pentru ceramica lucrată pe roată²⁸, în situri din secolele IV-V. Or, așa cum majoritatea cercetătorilor români o afirmă, primul val slav semnificativ care a deversat în Câmpia de la Dunărea de Jos se datează în a doua jumătate a secolului al VI-lea²⁹, când sunt pentru prima oară atestați în mod explicit ca locuind acolo. În fine, această populație nou venită, fără deprinderea utilizării roții de olărit, nu poate fi bănuită de a fi produs această ceramică. Este de discutat, în schimb, în ce măsură slavii au contribuit la amplificarea utilizării acestei tehnici³⁰, dar nu se poate deduce o prezență slavă la simpla constatare a fenomenului. Lucrurile stau asemănător în ce privește prezența tipsilor, obiecte atestate în locuri foarte diferite din Europa, pentru care problema prezenței slave nu se pune, ca de pildă Elveția sau Anglia³¹, sau a alveolelor pe buza vaselor³², sau a tipului de locuință. Toți acești factori pot da unele sugestii, dar nu soluții. În cazul concret pe care îl studiem, este simptomatică absența tipsilor și a alveolelor pe buza vaselor, indicatori extrem de specifici în siturile slave.

Această maximă barbarizare a culturii materiale a populației autohtone poate fi datată, cu argumente arheologice și istorice, la începutul secolului al VII-lea, când prăbușirea limes-ului dunărean a condus la deplasarea unor mari mase barbare spre inima Balcanilor, generând un climat de maximă instabilitate și prăbușirea comerțului (la Vadu Anei importurile lipsesc cu desăvârșire). Prin această prismă, toate caracteristicile enunțate ale sitului de la Vadu Anei devin firești. Primele decenii ale veacului VII constituie, fără îndoială, perigeul societății carpato-dunărene în ceea ce s-a numit, nu fără temei, "Mileniul întunecat".

²⁴ C. SCORPAN, *Pontica*, III, 1970 - unde se găsește o amplă sinteză a problemei. Prin bunăvoința colegului Ioan C. Opreș am văzut un lot masiv de oale lucrate cu mâna, provenind din corpul de gardă de la Capidava, alături de numeroase piese de factură romană, dintr-un orizont de distrugere databil destul de cert la 559.

²⁵ Gh. DIACONU, *Despre ceramica dacică din necropola de la Târgșor, lucrată cu mâna*, în *Omagiu lui P.Constantinescu-Iași*, București 1965, p. 117, pentru sfârșitul sec. al III și începutul sec. al IV-lea.

²⁶ L. BĂRZU, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania, în secolele IV-V (Cimitirul 1 de la Bratei)*, București, 1973, p. 43, pentru a doua jumătate a sec. al IV-lea și începutul sec. al V-lea., ceramică lucrată cu mâna.

²⁷ V. TEODORESCU și colab., *MCA*, XVII, 1993, p. 397, pentru sfârșitul sec. al IV-lea și secolul V, ceramică lucrată la roată și ceramică lucrată de mână.

²⁸ M. CONSTANTINIU, *SCIVA*, XVII, 1966, 2, p. 669, nota 2; V. TEODORESCU și colab., *MCA*, 1993, p. 397.

²⁹ *FHDR*, II, Menander Protector, 48, unde este descrisă campania avară de pedepsire din 579 împotriva sălașurilor slave, localizate explicit în câmpia nord-dunăreană și care este prima mențiune a unor așezări slave în acest areal geografic. Prezența slavă poate coborî, odată cu datarea necropolei de la Sărata Monteoru, până la jumătatea secolului al VI-lea (Al. MADGEARU - *Continuitate și discontinuitate...*, Buc. 1997, p. 121.)

³⁰ În bazinul mijlociu al Siretului circa 70% dintre vase au această rețetă tehnologică.

³¹ W. HÜBENER, *Absatzgebiete frugeschichtlicher Töpfereien in der Zone Nördlich der Alpen. Beiträge zur Keramik der Merowingerzeit*, Bonn, 1969, fig. 179/4; L. LAING, *The Archaeology of Late Celtic Britain and Ireland c.400-1200 A.D.*, London, f.a., fig. 93/4, 5. Mulțumesc pe această cale d-lui Dan Gh. Teodor, care mi-a atras atenția asupra aspectului și mi-a pus la dispoziție bibliografia.

³² Și acest motiv decorativ, prezent mai des în variaanta tăieturilor și impresiunilor pe buză, are aceeași notabilă extensie geografică, în insulele britanice părând a fi destul de frecvent (L. LAING, *The Archaeology...*, fig. 92/5; 93/2, 4; 94/2)

Cercetările de la sfârșitul anilor 80 și începutul anilor 90 au modificat peisajul arheologic cunoscut, după 1993 fiind publicate alte două situri³³, dintr-un areal geografic proxim, ale căror caracteristici generale le apropie de situl de la Vadu Anei. Interpretarea acestor situri poate fi un aport semnificativ la înțelegerea fazei finale de evoluție a culturii Ipotești-Cândești. Fiindcă fenomenul despre care vorbim trebuie să poarte un nume, vom denumi această situație principală nouă - *aspectul cultural Vadu Anei*. Descifrarea rolului jucat de migratori în configurarea acestui aspect cultural necesită un studiu special, care sper că va putea fi publicat curând.

AȘEZAREA APARTINÂND CULTURII DRIDU³⁴. GENERALITĂȚI.

Așa cum am mai spus, această așezare este întinsă pe o suprafață mai mare, fiind descoperite complexe mai multe și de factură diversificată, desfășurate pe o perioadă mai mare. Au fost descoperite, complet sau parțial, șapte locuințe, trei cuptoare - din care unul metalurgic - și trei gropi menajere. Pentru a evita confuziile, numerotarea complexelor s-a făcut în continuarea celor de secol VII; astfel, locuințele sunt notate de la L. 4 la L. 10, cuptoarele de la C. 2 la C. 4, iar gropile au sigle de la G. 1 la G. 3.

DESCRIEREA COMPLEXELOR. LOCUINȚELE.

Cu excepția locuinței 5, celelalte se încadrează tipului *semi-îngropat*, în multe asemănătoare celor descrise pentru secolul al VII-lea. Locuințele 4, 6, 7 și 8 au fost săpate practic complet (lipsind părți mici din groapa "bordeiului"), în timp ce L. 9 și L. 10 au fost numai semnalate, fiind prinse în secțiune numai câte o latură, săpătura neputând fi continuată în direcția respectivă (aflându-se pe același S. XXVIII, situația comentată anterior când m-am referit la L. 3).

Gropile locuințelor sunt rectangulare, dacă nu luăm în considerare colțul în care se află cuptorul ("colț cruțat"), uneori cu o formă destul de neregulată (L. 6), cu laturile încheiate mai mult sau mai puțin rotunjit, cu variații notabile la una și aceeași locuință. Dimensiunile variază de la 3,40/3,30 m. (L. 4 - Pl. 3/d) la 2,37/2,45/2,94/2,52, adică o formă trapezoidală în cazul locuinței 6 (Pl. 4/a)³⁵. Latura cea mai lungă ce a putut fi măsurată este de 3,62 m., la L. 8 (fiind vorba, de fapt de distanța între pereții de SV și NE vezi Planșa 5). Folosind standardele clasice, putem spune că sunt locuințe "mici" și "mijlocii"; și în acest caz, însă, este discutabil că spațiul locuinței se reduce la spațiul gropii. Un argument ar fi că se întâlnesc gropi de par de colț, dar nu la toate locuințele³⁶, și nici la toate colțurile³⁷. Astfel de situații se întâlnesc cu claritate tot la locuințele 4 și 6, unde gropile de par mărginesc fie numai latura de SV (L. 4), fie numai latura de SE (L. 6), aceste laturi fiind singurele la care se poate presupune cu oarecare îndreptățire că marginile gropii locuinței ar coincide cu laturile locuinței.

Progrese semnificative pentru lămurirea acestui aspect nu se vor putea face, însă, decât prin practicarea unor săpături sistematice în suprafață.

³³ Șuvița Hotarului, publicat de Oana Damian (în V. SÂRBU și colaboratorii - *Așezări din zona Căscioarele-Greaca-Prundu - milenii I î. Hr. - I d. Hr.*, Brăila 1996) și Vadu Codrii, cercetat și publicat de Marin Nica (*SCIVA* 45, 1994, 1, p. 61-70); în acest ultim punct autonul acestori rânduri a mai făcut cercetări în 1997-1998 (nepublicate; vezi totuși rezumatele Sesiunilor Naționale de Rapoarte), confirmându-se aspectul cultural în discuție; a apărut însă și un orizont mai timpuriu, databil probabil la jumătatea sec. VI.

³⁴ I. NESTOR, *Dacia N.S.*, II, 1958.

³⁵ Dimensiunea este mică, dar nu neobișnuită (P.I.PANAIT, *CAB*, I, 1963, p. 106, unde B.1 = 2,8 / 2,6 m.).

³⁶ Similar la Șendreni (D.GH.TEODOR, *Danubius*, I, 1967, p. 130).

³⁷ Similar P.I.PANAIT, *CAB*, I, 1963, p. 106; M. CONSTANTINIU, P.I.PANAIT, *CAB*, II, 1965, p. 98-140, în special B.6 de la Băneasa-Sat, cu pari de colț pe numai două laturi.

Nu au putut fi surprinse *aproape nici un fel de amenajări* ale pereților gropii, nici măcar în cazul celor susceptibili a coincide cu pereții exteriori ai locuinței (paramentul propriu-zis). Asemănător, nu s-a putut constata nici cea mai modestă amenajare a podelelor, în afara faptului firesc că erau ușor bătute (tasate). Astfel de amenajări precare sunt însă foarte obișnuite în Câmpia română³⁸. Intrări în groapa locuințelor, amenajate în pământ, nu au fost surprinse decât în două cazuri: la L. 4 un gârlici (o rampă), lung de 0,8 m., iar la L. 6 o treaptă interioară, alăturată unui par de sprijin (probabil pentru ușă).

Între puținele amenajări interioare care au putut fi surprinse ar fi de amintit situația din Locuința 7, unde, de-a lungul peretelui de SV al gropii a fost cruțată o "banchetă" joasă, nu mai înaltă de 0,15 m (Pl. 5). Rostul unei astfel de amenajări ar putea fi însă acela de policioară, pentru ca vesela să nu stea pe nivelul "podelei".

Orientarea locuințelor este mareu aceeași, în sensul că cuptoarele se află întotdeauna pe colțul de N, axul lor longitudinal fiind paralel laturii de NE, cu gura spre peretele de SE, perete pe care s-a găsit și intrarea, atunci când s-a găsit; adică un plan și o organizare a interiorului foarte obișnuite în epocă. Peretele de SE nu a fost cercetat. În cazul locuințelor 7 și 8, dar se poate spune cu certitudine că o intrare amenajată în groapa locuințelor 9 și 10 lipsea, intrarea fiind probabil de lemn (scară) și nelăsând urme observabile.

Asemănările cu locuințele de secol VII se continuă prin faptul că adâncimea gropii locuințelor față de propriul nivel de călcare oscilează nesemnificativ în jurul la 0,7 m. O altă asemănare constă în scobirea cuptorului într-un colț cruțat, care este întotdeauna cel de nord. Nici un cuptor nu s-a conservat suficient de bine pentru a elimina dubiile asupra sistemului constructiv, iar seria comparativă este prea scurtă, dar, aproape sigur, și aceste cuptoare aveau horn, împins spre spate. Profilul cuptorului din L. 6 se ridică în partea posterioară aproape vertical (Pl. 4/b), ceea ce exclude o cupolă, existând chiar indicii ale unui grătar la 20 de cm. înălțime față de vatră, peretele "coșului" ridicându-se încă 20 de cm.

Cuptorul din L. 4 ar fi putut fi martorul cel mai complet, însă a fost distrus înainte de a fi desenat în detaliu. Observațiile făcute înainte de eveniment permit însă o descriere destul de amănunțită: planul este circular, cu un diametru de 60 de cm., peretele cuptorului ridicându-se până la 20 de cm. înălțime, hornul ridicându-se încă 30 de cm., plasat asimetric spre stânga, pe un plan circular, cu diametrul de 35 de cm., separat (?) de camera de ardere printr-un "grătar", în care însă nu au putut fi văzute găuri de acces (partea conservată fiind însă mică); surprinde consistența și grosimea scăzute a acestui presupus grătar. Aparent, accesul aerului cald, din camera de ardere în camera de evacuare (hornul), se făcea prin două canale laterale, aproape verticale (Pl. 4/a). Partea frontală a cuptorului era distrusă, inclusiv o parte a vetrei. În fața gurii se afla o alveolă cu diametrul de cca. 30 de cm., plină cu cenușă și cărbune de lemn.

Cuptorul din L. 7, cu plan ovoidal, cu diametrul longitudinal de 70 de cm. și cu diametrul transversal de 51 de cm. a fost distrus aproape complet de o groapă medievală, păstrându-se numai partea frontală; aceasta este însă foarte semnificativă, de o parte și de alta a gurii peretele ridicându-se aproape vertical 45 de cm. Și această formă exclude o închidere centrală a cupolei³⁹.

³⁸ Acest tip de locuință este de departe dominantă în Câmpia română; trimitenile bibliografice fiind în acest caz superflue. Comparția cu așezările dunărene nu-și are rostul, fiind vorba de altă organizare a spațiului (cvasi-urbană), alt sol (nisipos sau pietros) și altă conjunctură constructivă (peste rămășițele locuirii mai vechi).

³⁹ Cuptoare de un tip asemănător la Giulești (V. ZIRRA, M. TUDOR, București I, 1954, p. 40-43), București Noi (P. I. PANAIT, C4B, I, 1963, p. 106 și următoarele), Șendreni (D. GH. TEODOR, Danubius, I, 1967, p. 130).

Despre astfel de cuptoare cu horn s-a susținut, probabil cu îndreptățire, că sunt cuptoare multifuncționale, putând servi la încălzirea hranei, la uscarea grânelor - în cazul existenței unei tăvi mari (din care nu s-au găsit însă nici un fel de rămășițe), sau chiar la coacerea vaselor ceramice, pentru uz casnic, adică vas de vas⁴⁰. În cuptorul din L. 7 au fost găsite patru pietre mari de calcar (care lipsește din structura geologică a locului), care ar fi putut servi ca fondant la prelucrarea (secundară) a metalului, ipoteză întărită de prezența unor zguri de fier.

Cuptorul din L. 8 a trebuit refăcut (vezi Pl. 4/d, secțiunea prin complex, unde, în partea posterioară, o umplutură cu inventar mărunț dar similar celui din restul locuinței, este acoperită de un strat de lut depus, care intră sub cupola cuptorului) deoarece colțul de nord al locuinței a nimerit peste umplutura unei locuințe de secol VII (L. 3), construcția obișnuită prin scobire într-un colț cruțat, de lut, nemaifiind viabilă (vezi și Pl. 4/c-e). La acest cuptor ar fi de remarcat utilizarea pietrelor mari la baza părții dorsale a cuptorului, cât și gura laterală, în afara axului longitudinal. Aceste caracteristici însă nu par nimic altceva decât niște improvizații, datorate stângăciei în *construirea din lut* a unui cuptor, tipul uzual fiind cel descris anterior, așa cum rezultă și din bibliografie.

Din *Locuința 5* a fost surprins numai un colț, pe S.XVI b, la 3 metri est de L. 4, pe o lungime de 1,5 m. de-a lungul profilului de NNV. La o adâncime de numai 0,2 m. (solul suferind acolo decapări recente) s-au descoperit resturile incandiate ale unei amenajări *de suprafață* (numită, destul de ipotetic, "locuință"), respectiv chirpic ars, amestecat cu cioburi Dridu puține și destul de fragmentate. Prăbușitura era perforată de M151 (infans I) din cimitirul de secol XVI. Cercetarea a fost sistată din cauza iernii și nu a putut fi reluată în acest punct, care face parte din arealul distrus de bulldozer la 6 martie 1992. Ceramica, câtă este, are similitudini numai în cea din G. 1, care, după cum vom vedea, poate fi considerată cea mai târzie. Faptul îl discutăm aici, în paragraful destinat locuințelor, fiindcă complexul - din nefericire cercetat parțial - pare să confirme că, la finele evoluției culturii Dridu, locuințelor semi-îngropate le urmează locuințele de suprafață⁴¹.

Inventarul este aproape exclusiv ceramic, în afara unor fragmente de zgură și a unor cuie neputând aminti decât un vârf de cuțit (în L. 8) și un fragment de plăsea de os, decorat prin incizii fine (Pl. 9/t); cantitativ, inventarul variază de la mediu (L. 4, L. 8) la foarte slab (L. 6). În legătură cu această ultimă situație, ar de menționat că cele trei fragmente de borcane din L. 6 au fost găsite *în cuptor*, restul locuinței fiind perfect lipsită de inventar, ceea ce aduce aminte de locuințele de secol VII; întâmplător sau nu, aceste fragmente ceramice par să prezinte caracteristicile cele mai timpurii, comparativ cu restul sitului.

CUPTOARELE ÎN AER LIBER

Primul cuptor de epocă Dridu (notat C. 2) a fost descoperit în caseta XXIII H (sectorul B), fiind, neîndoielnic, un cuptor de pâine (Pl. 7/a-c), probabil unul dintre cele mai complete complexe de acest tip descoperite la noi în țară⁴². Planul este cvasi-circular, diametrul longitudinal (axul gurii) fiind

⁴⁰ D. GH. TEODOR - *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI*, Iași, 1978, p. 105-106, în special fig. 64/4, cuptorul din B.9 de la Dodești-Vaslui, foarte asemănător cu cel din B.4 de la Vadu Anei.

⁴¹ M. COMȘA, Ilfov - file..., 1978, p. 114; GH. MĂNUCU-ADAMEȘTEANU, *CAB*, IV, 1992, p. 67; nu trebuie să ne așteptăm însă ca fenomenul să fie sincron și generalizat.

⁴² Tipul acesta de complex este aproape nelipsit în așezările cercetate integral (sau într-o măsură semnificativă) pentru culturile Ipotești-Cândești și Dridu, deservind întotdeauna un grup de locuințe (S. DOLINESCU-FERCHIE, *Dacia N.S.*, XXXVI, 1992, câte unul pe fiecare nivel la Dulceanca IV, p. 130 și fig. 3/2 - exemplar complet - și p. 153, fig. 2/2; E. ZAHARIA - *Săpăturile de la Dridu*, 1967, p. 73, fig. 44; M. COMȘA - *Cultura materială veche românească (Așezările din secolele VII-X de la Bucov-Ploiești, București, 1978, p. 37-39, fig. 27 - cinci exemplare, din care unul complet.*

de 1,43 m., iar diametrul transversal de 1,55 m. Deschiderea gurii se realizează spre SV. Înălțimea interioară este de 0,43 m. Cuptorul a fost realizat prin scobire în lut, fiind complet îngropat față de nivelul de călcare al contemporanilor. Accesul se făcea printr-o groapă largă de 1,65 m. de la nivelul de săpare și numai 0,95 m. la nivelul de jos (al vetrei), lungimea fiind mai mare de 1 metru (cât a fost cercetată), axul longitudinal al gropii fiind deplasat cam cu 10° față de axul cuptorului. Starea de conservare surprinzător de bună nu se poate explica decât prin ipoteza că agregatul ar fi fost părăsit în stare de funcționare, dar cu intenția de reutilizare, situație în care, foarte probabil, a fost umplut cu pământ, tocmai pentru a împiedeca surparea. Reutilizarea, însă, nu s-a mai produs. Rezultatul acestor precauții este că s-a surpat doar o mică parte din zona frontală, *însă numai câțiva centimetri*, după cum se poate observa pe desenul de profil în secțiunea AB (Pl. 7/b). Nu se poate concluziona decât că cuptorul era plin cu pământ în momentul surpării; despre o umplere naturală cu pământ atâta vreme cât complexul era întreg - nu poate fi vorba. Surpătura este deci rezultatul unei tasări a pământului.

Complexul confirmă teoriile despre părăsirile temporare ale așezărilor de tip pendul⁴³. Ar mai fi de adăugat că deasupra cupolei era prăbușită o bârnă complet arsă, lungă de 65 și groasă de 8-9 cm, ceea ce ar sugera existența unui acoperiș împotriva ploii, cât și incendierea amenajării *după* părăsire.

Complexul este foarte slab dotat cu inventar - ceea ce nu ar trebui să mire la un cuptor de pâine - puținele cioburi Dridu fiind amestecate cu cioburi dărice, acestea mai ales în cuptor (prezența acestora în cuptor credem că este deja explicată), dar și în nivelurile de umplere ale gropii de acces, rezultat al prăbușirii pereților laterali, doar "podeaua" gropii furnizând informații clare despre utilizatorii agregatului. De asemeni, stratigrafia gropii de acces, pe profilul de vest al casetei, nu a lăsat nici un dubiu asupra apartenenței complexului la nivelul Dridu.

Al doilea cuptor de epocă Dridu (C. 3) pare să fi fost unul foarte asemănător cu cel mai sus descris, însă a avut cu totul altă istorie. Inițial a fost degajată, pe mijlocul secțiunii S. XXXIV (sector B), la 0,4-0,7 m de solul actual, un calup considerabil, constituit din cca. 10 kG. de zgură de fier și mai multe zeci de kG. de pământ puternic ars, calup compact, foarte greu de spart, rezultat din aruncarea, la cald, a resturilor unui cuptor de redus minereu. După ridicarea acestor deșeuri a fost precizat, la -0,9 m., conturul unui cuptor cvasi-circular, cu diametrul longitudinal de 1,65 m. și cu diametrul transversal săpat pe 1,26 m. (estimat 1,7 m.), orientat cu gura spre SSE (Pl. 6/a). Pereții cupolei s-au păstrat pe maxim 10 cm., mai ales spre zona posterioară, fiind distruși și evacuați încă din vechime, fiindcă nu s-au găsit nici un fel de resturi (pereții cuptorului de redus minereu erau mult deasupra, având altă consistență, culoare și grosime). Spre SE a fost surprinsă groapa de acces a cuptorului, care continua în caseta XXIV A, cu formă elipsoidală, având pe axul NV-SE 1,85 m., iar pe axul SV-NE 2,04 m. Fundul gropii era ușor albiat, coborând de la 0,9 m. la 1 m. la centru, alveola fiind umplută cu cenușă, cărbune, zgură metalică mărunță, cioburi mărunte arse secundar, umplutură net distinctă de aceea compactă și masivă întâlnită între 0,4 și 0,7 m. adâncime.

Similitudinea celor două complexe - C. 2 și C. 3 - este evidentă, în dimensiuni, plan, chiar și în ușoara dezaxare a gropii de acces, doar orientarea fiind diferită (cu 70°). Particularitățile C. 3 ne întemeiază convingerea că complexul a avut patru faze de utilizare, după cum urmează: a) cuptor de pâine, care s-a prăbușit și a fost dezafectat, resturile cupolei fiind aruncate; b) utilizarea vetrei în prelucrarea secundară a metalului (fierărie), după cum atestă zgura mărunță, dar numeroasă din cenușar; c) groapă menajeră (umplutura de la -0,9 m. la -0,7 m.); d) utilizarea întregului complex ca groapă de deșeuri pentru activitatea

⁴³ de ex. GH. MĂNUCU-ADAMEȘTEANU, *CAB*, IV, 1992, p. 57.

de reducere a fierului, după cum atestă bucățile masive de cuptor și zgură (similare celor găsite la C. 4, vezi infra), cât și un fragment de tub suflant ceramic, al cărui capăt îngustat era astupat de metal.

Atribuirea culturală a complexului C. 3 este deosebit de clară, cioburi Dridu fiind găsite la toate nivelurile gropii, inclusiv panouri mai mari, puternic arse secundar, folosite în procesul de reducere ca factor refractar, așa cum atestă foarte clar C. 4.

În caseta XXXIII C, în carourile 16-17 (corespondente secțiunii XXXIII), au apărut, încă din stratul arat, bucăți mari de zgură, "lupă" de fier, chirpic masiv, puternic ars, de culoare vineție, amestecate cu cioburi Dridu arse secundar. După îndepărtarea acestui strat au apărut fragmente de perete de cuptor - din care însă numai unul mai stătea în poziția funcțională - a căror grosime mergea până la 0,4 m., de culoare albastru-vineție spre interior, care era vitrificat și cu urme metalice pe suprafață, și roșu intens pe exterior. Planul complexului nu a putut fi precizat însă decât la -0,50-0,55 m., unde s-a desenat conturul *negativului* agregatului, de formă dreptunghiulară, cu lungimea de 1,85 și lățimea de 0,82 m., acestea reprezentând dimensiunile *interioare* ale unui cuptor de redus minereu de fier, cu orientarea laturii lungi VSV-ENE (Pl. 6/b-c). Profilul arsurii negativului cobora oblic până la -0,7 m. sub solul actual, cu fund plat, orizontal, perforat în câteva locuri chiar de către utilizatorii cuptorului, atunci când au spart cuptorul pentru recuperarea cât mai completă a metalului obținut. În umplutura negativului s-au găsit fragmente de perete, bucăți de zgură și de "lupă" metalică, ceramică nisipoasă puternic arsă secundar, lemn ars mărunț și nisip de culoare albastruie.

Starea de conservare precară a complexului se datorează chiar tehnologiei de producere a fierului în epocă, cât și tipului de cuptor folosit, ce nu permitea strângerea metalului rezultat decât prin distrugerea pereților cuptorului, care era de unică utilizare⁴⁴. Ar putea pare surprinzător fundul plat și orizontal, cât și grosimea redusă a arsurii a ceea ce am numit mai devreme "negativ", notat pe desenul de la Pl. 6/b "pseudo-vatră". Am optat pentru acest termen, pentru că, în cazul constructiv și funcțional în discuție, pe "vatră" nu s-a produs o combustie directă.

Pentru a înțelege rămășițele unui astfel de complex este necesar să descriem construcția și funcționalitatea unui cuptor metalurgic de unică întrebuințare⁴⁵. Indiferent că planul este rotund (situația obișnuită) sau rectangular, se sapă o groapă adâncă de 0,3 - 0,4 m., care se umple cu nisip, cioburi sau alte materiale care au proprietatea de a acumula și reda căldura, ceea ce favorizează păstrarea unei temperaturi constante și prelungirea efectelor combustiei. În plus, nisipul are funcție de fondant. La marginile gropii începe ridicarea pereților cuptorului (din lut, dar putând conține orice material refractar), care sunt groși (în principiu cel puțin 0,5 m.) și ușor înclinați spre înăuntru, amândouă caracteristici destinate să prevină deteriorarea cuptorului în timpul procesului, având în vedere presiunea considerabilă care se formează în interior; în paralel se încarcă șarja, așezându-se alternativ, peste tăciuni, câte un rând de minereu și câte un rând de cărbuni (mangal sau alt combustibil). Având în vedere mărimea planului la baza cuptorului, înălțimea lui ar fi putut fi între 1,5 și 2,5 metri, partea superioară fiind mult îngustată dar deschisă (ca un coș). La nivelul solului, cuptorul era prevăzut cu cel puțin un tub suflant, din ceramică - a și

⁴⁴ Cuptoarele reutilizabile se cunosc din epocă dacică (Z. SZÉKELY, *MCA*, V, 1959, p. 231-246; E. BUDOR, L. ROȘU, *RevMuz*, V, 1968), romană (V. H. BAUMAN, *Peuce*, IX, 1984), post-romană (E. IAROSLAVSCHI, R. PETROVSZKY, *Tibiscus*, III, 1974, cu datare mai probabilă în sec. VI-VII), sau chiar în secolele IX-X, dar într-o zonă cu tradiție metalurgică (Ghelar, Munții Poiana Ruscăi - N. MAGHIAR, ȘT. OLTEANU - *Din istoria mineritului*, 1970, p. 102). Regula în epocă pare a fi însă cuptorul de unică întrebuințare, mai puțin pretențios (J. MARÉCHAL - *Dictionnaire archéologique des techniques*, Paris, 1964, titlul *Métallurgie*, p. 622-675; E. IAROSLAVSCHI, *AMN*, XIII, 1976)

⁴⁵ Înțelegerea tipului constructiv-funcțional mi-a fost ușurată de rezultatele experimentului etno-arheologic Schmidt-Avery (tribul Haya, NV Tanzaniei - în C. RENFREW, P. BAHN - *Archaeological Theories, Methods and Practice*, London, 1991, cap. *Archaeometallurgy*, p. 296 și următoarele, fig. de la p. 305), unde este vorba despre un cuptor de plan circular, dar cu funcționalitate similară celui pe care îl prezentăm.

fost găsit un fragment dintr-un astfel de tub, cu diametrul interior de 2,5 cm. (Pl. 11/e) -, tub care traversa perețele de lut, și prin care se introducea aer, pentru întreținerea și reglarea combustiei, cu ajutorul unor foale. În principiu, aerul ar trebui să fie preîncălzit⁴⁶, de la un foc deschis, însă, în cazul dat, nu există nici o evidență de acest fel.

Față de modelul teoretic prezentat, C. 4 avea, așa cum arată fragmentul de perete inferior care s-a conservat în poziție funcțională, groapa cu nisip suprapusă, cel puțin pe margini, cu un capac de lut gros de 0,1 m., de formă alveolată, ceea ce ar însemna că metalul topit se strângea la centru, pe nisip⁴⁷; după cum arată perforațiile din fundul gropii de nisip, metalul s-a scurs și spre latura de est a cuptorului.

Cuptoarele de redus minereu sunt destul de rare pentru această perioadă istorică, dar cele de formă rectangulară sunt rarissime, cunoscându-se numai încă un exemplar, la Epurenii (jud. Vaslui), asemănător ca formă și dimensiuni, despre care însă este descris ca având o vatră foarte groasă, ceea ce presupune un alt tip funcțional, în care s-a renunțat la groapa cu nisip⁴⁸.

GROPI

Groapa 1 (G. 1) a apărut în caseta V B, având o formă dreptunghiulară alungită, cu colțuri rotunjite, cu dimensiunile de 2,5/1,36 m., orientată N-S, cu fund ușor alveolat, la adâncimea de 0,8 m. față de solul actual. În partea nordică a gropii au fost găsite urme de arsură care *ar putea fi* de la un cuptor distrus, caz în care ar fi vorba de o groapă de acces. Cert este că groapa a fost folosită, cel puțin într-o a doua fază, ca groapă menajeră (?), fiind recuperate destul de multe fragmente ceramice, inclusiv două borcane întregibile de dimensiuni relativ mari. O particularitate a acestei gropi o constituie dispoziția specială a cioburilor la nivelul superior (-0,25-0,40 m.); la acest nivel cioburile au fost așezate pe cant ("în picioare"), configurând un cerc destul de imperfect (sau un patrulater cu laturile mult rotunjite) cu raza de circa un metru. O astfel de dispoziție nu poate fi întâmplătoare, ci în legătură cu o practică rituală pe care nu o cunoaștem. Cu titlu de curiozitate, semnalăm că în S. XVI s-a descoperit o groapă (G. 14) în care, asemănător, cioburile erau așezate pe cant, configurând un cerc, la partea superioară a umpluturii, complex care însă aparține evului mediu dezvoltat, respectiv sfârșitului de secol XV sau secolului al XVI-lea.

Groapa 2 (G. 2) a apărut la capătul inferior al secțiunilor XV și XVI b, în carourile 1-2, la numai câțiva metri mai jos (spre sud-vest) de L. 4; puținul material ceramic recuperat pare să indice însă

⁴⁶ Aerul preîncălzit la 600° C, tirajul foarte bun (pe 8 guri de suflare), proprietățile termice ale materialului de construcție (pământ de mușuroi armat cu zgură) și proprietățile de fondant ale carburantului (mangal de trestie) au permis metalurgiștilor Haya să obțină oțel carbon mediu cu aproape două milenii înaintea europenilor, folosind un furnal asemănător celui descris aici (RENFREW - BAHN, *Archaeological...*, p. 305).

⁴⁷ În majoritatea cazurilor, cuptoarele de redus minereu sunt adâncite la mijloc, pentru a strânge tot metalul topit. La construcțiile mai sofisticate există o cameră (groapă) inferioară, în același scop, sau canale de scurgere spre exterior (la furnalele făcute în pantă). Constructorul de la Vadu Anei a folosit o altă soluție, cu o cuvă alveolată, deschisă la mijloc, deasupra gropii de nisip. Nisipul ca factor refractar și fondant este atestat și la Hlincea (sec. XIII-XIV, N. MAGHIAR, ȘT. OLTEANU, *Istoria...*, 1970, p. 106) și Federești (G. COMAN, în *Danubius* 4, 1980, 161-184).

⁴⁸ În ciuda similitudinii de plan (1,35 / 0,6 m), funcționalitatea și sistemul constructiv par a fi diferite (D. Gh. TEODOR - ArhMold, XI, 1979, p. 148). Furnalele dreptunghiulare sunt cunoscute în Basarabia, însă pentru cultura Cerneahov (informație I. TELNOV, Institutul de Arheologie Chișinău - căruia îi mulțumesc pentru amabilitate), sunt însă foarte numeroase în Polonia de sud (K. BIELENIN, *ArchPolona*, X, 1968), pentru chiar perioada în discuție. Nu există însă nici cel mai mic indiciu al prezenței unei populații nordice la Vadu Anei, între mijloacele de expresie decorativă ale celor două zone existând diferențe mari (decor ștanțat, realizat cu roțițe ș. a., A. BUKO - *Ceramika Wczesnopolska*, Wrocław, 1990, fig. 55). În Danemarca, tipul de cuptor metalurgic cu groapă este foarte bine cunoscut, fiind descoperite 5000 (!) de piese, datate între secolele I și VII; nu există descoperiri, însă, pentru secolele VII-X, deci tipul funcțional utilizat nu este cunoscut (Olfert VOSS, *Iron Smelting...*, în *Digging into the past*, ed. S. HVASS și B. STORGAARD, Aarhus, 1993, p. 206-209).

contemporaneitatea cu locuința de suprafață (L. 5), aflându-se deci la circa 10 metri VSV de aceasta. Numele de "groapă" este întrucâtva impropriu, neexistând semne clare că ar s-ar fi făcut o amenajare în acest sens, deci că purtătorii culturii Dridu ar fi săpat groapa (Pl. 7/e). Complexul stă deasupra și pe centrul unui complex dacic, o groapă rotundă, cu diametrul de 3,5 metri, cu un profil asemănător unei farfurii, cu adâncitură la centru. Stratul de cultură Dridu, care coboară de la cele două locuințe spre apă, pe o grosime de 0,1-0,15 m., se alveolează în dreptul complexului dacic, coborând la mijloc până la -0,45 m. Doar spre ENE - adică în partea mai înaltă a reliefului pe care se așează complexul - profilul coboară 0,25 m., amintind de profilul unei gropi sau chiar al unei locuințe puțin adâncite. Complexul este dificil de interpretat. Nu este o groapă, în accepțiunea obișnuită, iar planul rotund și profilul fac aproape imposibilă interpretarea ca locuință; la limită, ar putea fi planul unei iurte, dar inventarul sărac nu oferă indicii suplimentare, lipsind obiectele tipice pentru populațiile semi-nomade, cum ar fi gălețile (cazanele) de lut. În lipsa unei evidențe, am inclus complexul categoriei gropilor, în primul rând datorită unui complex similar (G. 3), care oferă mai multă certitudine asupra funcționalității. Mai rămâne de observat că suprapunerea de plan, peste un complex La Téne, nu este un lucru foarte rar la Vadu Anei, inclusiv pentru complexe ale evului mediu târziu (de pildă pe S. VII a, pe S. VII b și pe S.XVIII a).

Groapa 3 a apărut în secțiunea XXXIII, în carourile 10-12, și în caseta XXXIII A. Asemănător, complexul suprapune aproape perfect un complex dacic mare, de această dată o locuință semi-îngropată, perforată parțial și de două mici gropi, coborâte din același strat antic. Complexul Dridu depășește puțin latura de SV a locuinței dacice, având o formă aproximativ rotundă, cu diametrul de 4 metri. Profilul gropii Dridu coboară din stratul arat, are un profil conic obtuz, mai accentuat la mijloc (profil în acoladă pe care l-am mai observat, de pildă, la umplutura superioară a L. 4), adâncimea maximă fiind de 0,75 m. - sub stratul arat - așa cum se vede în Planșa 7/d. În special fundul gropii era plin de chirpic și lemn ars, complexul având funcție menajeră, din umplutură recoltându-se materialul ceramic cel mai bogat. Din partea inferioară a umpluturii a fost recuperat și un vârf de săgeată trianghiular, care se poate data în secolele IX-X. O posibilă interpretare este că locuitorii evului mediu timpuriu nu au făcut o groapă, ci au folosit o alveolă existentă în teren, pe care eventual au adâncit-o, pentru a-și arunca deșeurile menajere. Concluzia este valabilă și pentru G. 2.

O consecință a unei asemenea ipoteze este concluzia că între secolul I și sfârșitul secolului al X-lea locuirea în zonă a fost sporadică, iar terenul nu a avut funcție agricolă (lucrările agricole ar fi produs, destul de repede, nivelarea). O asemenea explicație nu mai rezistă observației că și unele gropi medievale târzii suprapun central (centrat) gropi dacice. Alte explicații sunt însă mai mult de domeniul fanteziei; chiar și așa, ele trebuie luate în seamă, în absența unor explicații controlabile. Desigur, e mai ușor de săpat într-o umplutură menajeră, decât în pământ compact. Scopurile pentru care se făceau astfel de gropi putea fi diverse, inclusiv magice, dar mijlocul de a repera poziția exactă a unei gropi antice era unul singur, radiestezia, pe modelul bine-cunoscut al căutătorilor de apă (fântânarii).

CERAMICA

Ceramica reprezintă cvasi-totalitatea inventarului recuperat din complexele "Dridu". Ea este singura în măsură să ofere o idee, fie și imperfectă, despre cronologia așezării.

Din dorința de a descrie cât mai obiectiv ceramica de la Vadu Anei, am alcătuit o bază de date care cuprinde informații despre fiecare fragment ceramic, din fiecare complex. Nu este necesar și nici posibil să public această bază în integritatea ei, cu toate variantele de studiu combinatoriu, în

primul rând datorită volumului mare. Am alcătuit, în schimb, patru tabele concluzive, referitoare la decor (Tabelul 1, vezi infra), profilul buzei (Tabelele 2 și 3), informații morfologice minime (diametral la buză și la bază) cât și informații despre calitatea pastei, a arderii și grosimea relativă a fragmentelor (Tabelul 4). Nu am aplicat sistemul Compas, ca pentru lotul ceramic din secolul al VII-lea, în primul rând fiindcă proporția de fragmente desenate este prea mică în masa totală pentru a fi reprezentativă (ilustrația încearcă de fapt să ilustreze *diversitatea*, nu aspectele cele mai tipice ale complexelor), iar în al doilea rând fiindcă, deocamdată, nu am o bază de date comparativă pentru alte situri ale culturii Dridu, cifrele fiind în acest caz nerelevante.

Deși soluția aleasă stă mai mult sub semnul improvizației - nu există o sistemă, sau cod, al ceramicii de factură Dridu (forme, decor, pastă, ardere, ș.a.) - am încercat să sistematizez materialul de așa manieră încât, în condiția existenței unor rapoarte similare și cât de cât compatibile, comparația să fie posibilă, în speranța că va fi și benefică.

Au fost alese cinci "complexe-martor" (G. 3, L. 8, C. 3, L. 4, G. 1), selecționate atât pentru că posedă un inventar ceramic suficient de mare pentru a răspunde unor criterii minime de comparație statistică, cât și pentru că sunt cercetate integral (G. 1, G. 3, C. 3) sau în proporție de peste 90% (L. 4, L. 8). Complexele au fost așezate într-o presupusă ordine cronologică, pentru a obține o idee, fie și relativă, asupra evoluției unor caracteristici. Ordinea aleasă este rezultatul principiului minimei contradicții (pe reprezentarea grafică). Desigur, este probabil ca unele complexe să fie strict contemporane, ceea ce nu este exclus în cazul G. 3, L. 8 și C. 3, în ciuda unor diferențe, care pot fi produsul unei variabilități individuale firești.

Tabelul 1 prezintă, schematic, speciile de decor întâlnite pe fragmente din grupa ceramică A (ceramică nisipoasă, striată) și grupa ceramică B (ceramică fină, decorată cu linii lustruite)⁴⁹. La grupa A decorul cu benzi continue orizontale nu lipsește de pe nici un exemplar de panou inferior, fiind trasat până la 4-6 cm. de bază. Uneori, acest decor se descompune în "portative", în special pe panouri inferioare și în complexul mai târziu (G. 1); execuția în general neglijentă a decorului în această fază nu permite o apreciere obiectivă dacă "portativele" sunt rezultatul unei intenții (opțiuni estetice).

Vasele din grupa A decorate exclusiv cu linii orizontale nu reprezintă, în ansamblul sitului, nici o cincime. Celelalte vase au o a doua temă decorativă, tot incizată, așezată în general pe umăr. Excepția o reprezintă decorul în "ochi" (specia *kb*), care coboară și pe jumătatea inferioară a corpului; în două cazuri acest lucru se întâmplă și cu o specie înrudită, cu mai multe benzi în val care nu se suprapun (*fb*). De aceea, schema decorativă din tabel ilustrează jumătatea superioară a corpului. Schemele, prin natura lor, nu pot surprinde *calitatea* execuției; aceasta este dependentă, firește, de calitatea pastei, fiindcă o incizie adâncă și egală nu este posibilă într-o pastă care cuprinde pietricele (v. Tabelul 4). Pentru a avea totuși un termen de referință, menționez că ceramica de la Vadu Anei este relativ inferioară calitativ (pastă, decor) celei de la Dridu, pe care am văzut-o în depozitele Muzeului Național de Istorie României.

Graficele sunt menite să pună în evidență un eventual vector cronologic și cultural. Sigur, atunci când o anumită specie decorativă este reprezentată numai de câteva exemplare, risipite în câteva complexe, graficul este în sine irelevant pentru evoluția complexelor de la Vadu Anei, dar ar putea fi relevant prin comparație cu alte situri. Există însă specii decorative cu o prezență suficient de mare pentru a permite observații interesante. Un caz este striul pe tot corpul (*b*), fiind evidențiabilă absența din complexul cel mai târziu (G. 1).

⁴⁹ Clasificarea este folosită de lucrări de referință (R. FLORESCU, în *Capidava*, 1978, p. 162; E. ZAHARIA, ...*Dridu*, 1967; P. DIACONU, D. VRÂNCEANU, *Păcuil lui Soare, I*, 1972, p. 71-89).

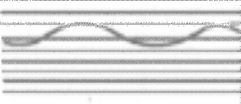

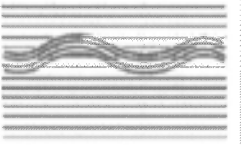
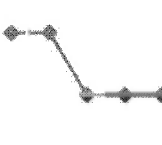
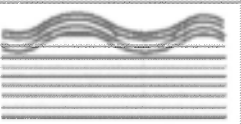

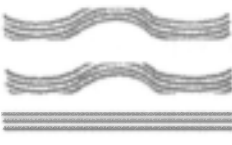

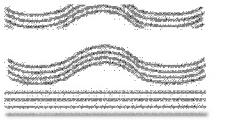

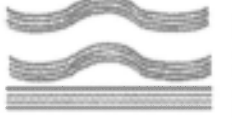

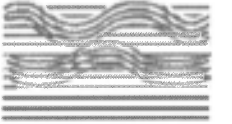

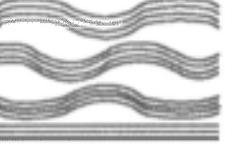

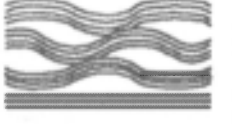

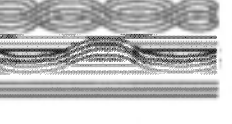

Cea mai bine reprezentată specie decorativă este cea cu bandă în val pe umăr, suprapusă parțial sau complet striurilor horizontale (*db* - 37,3%). Surprinde, aici, procentul foarte scăzut din L. 8. Dacă însă luăm în calcul și speciile decorative înrudite și derivate (*eb*, *efb*, *fb*), vom obține un grafic relativ echilibrat, care arată că valul pe umăr este caracteristic pentru tot situl, inclusiv pentru L. 8. Pe de altă parte, absența derivatelor (*eb*, *efb*, *fb*) în G. 1 ar putea fi un semnal cronologic de reținut.

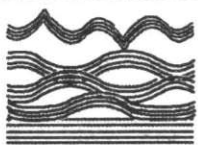

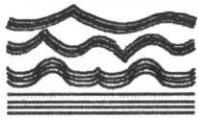

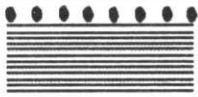

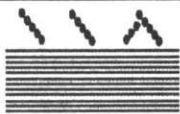

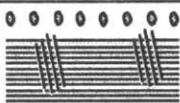

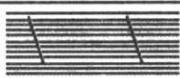

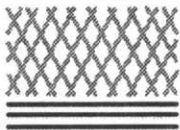

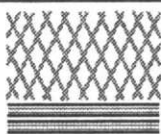

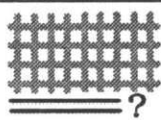

Cel mai interesant grafic este însă *kb*, care indică o propensiune deosebită a decorului în "ochi", pentru perioada finală a evoluției sitului. Banda în val cu "creastă", cu vârf frânt (*dlb*, *lkb*, *mb*), denumită uneori și "ghirlandă", pare o rezultată a execuției tot mai neglijente, ceea ce face ca, pe exemplare concrete, valul să aibă înălțime diferită și pas diferit, fie în aceeași trăsătură, fie pe valuri succesive cu aspect diferit. Specia *nb* s-a întâlnit numai pe două fragmente ceramice, fiind greu de spus dacă reprezintă degenerarea benzii horizontale sau a benzii oblice scurte (*q*).

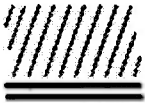
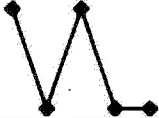
Seriile oblice de împunsături cu pieptenele (*p*), rar întâlnite, dar prezente în toate complexele-martor, formează într-un caz "căpriori", numite uneori și "paranteze unghiulare". Șirul de alveole pe umăr (*o*) se întâlnește, sporadic, în complexele mai timpurii (L. 8) sau mai târzii (L. 4, G. 1). În schimb, benzile oblice scurte ("fascii" - *q*) par să caracterizeze numai complexele mai timpurii (L. 8, G. 3); într-un caz, acestea se asociază cu șirul de alveole pe umăr. Menționez că fasciile lungi, desfășurate pe toată jumătatea superioară a corpului sau mai mult, lipsesc, ca și variantele în friză continuă, în jurul corpului, sau cele întretăiate rombic, sau organizate pe mai multe registre, așa cum se întâlnesc la Capidava sau la Dridu, în complexe de secol X.

**TABELUL 1. Clasificarea decorului în cele cinci complexe-martor
(orizontalul cultural Dridu)**

Complexe		G. 3	L. 8	C. 3	L. 4	G. 1	TOTAL SIT	GRAFICE
Specii decor (%)								
b		21.2	18.9	35.7	20.0		17.8	
bcb				7.1		4.0	2.5	
bdb		6.1	6.2				2.5	
db		42.4	6.2	14.3	32.0	27.3	37.3	

e(e)b		*	6.2	7.1	8.0		1.7	
efb		3.0					0.8	
fb		6.1	12.5				1.7	
gb		3.0					1.7	
hb		*			8.0		0.8	
ib					4.0		1.7	
jdb							0.8	
kb		6.1	12.5	14.3	12.0	52.4	10.2	
dlb			6.2				0.8	

lkb		*				4.0	1.7	
mb					4.0		0.8	
n(b)						4.0	1.7	
ob			6.2		8.0	4.0	4.2	
pb		3.0	6.2	14.3	4.0	4.0	5.9	
(o)qb		9.1	18.9				5.1	
rb				7.1			0.8	
număr piese grupa ceramică A		33	17	14	25	21	118	
v(u)		33.3	pre- zent, fără frag- men- te deco-	50	75	tip cera- mic ab- sent	6	
vu'					25		1	
w		16.7					1	

y(u)		50.0	rate	50			6	
	număr piese grupa B	6	0	2	4	0	15	

Notă: au fost luate în calculul statistic numai fragmentele de buză-umăr; * arată că respectivul decor există pe cel puțin un panou de vas (fără buză).

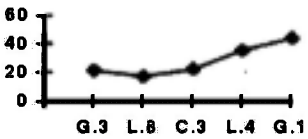

În ce privește grupa ceramică B (fină) este de remarcat, în primul rând, absența totală a ei din G. 1. În L. 8 au fost găsite câteva fragmente, dar nici unul nu provenea din zona unde se aplică decorul: lustrul - de pe umăr până pe diametrul maxim, încheiat cu două la cinci caneluri superficiale sau striuri adânci. Deși numărul pieselor decorate este prea mic pentru a specula, putem totuși observa că rețeaua vertical-orizontală ("tabla de șah" - w) și liniile oblice (y) se întâlnesc numai în complexe mai timpurii (C. 3, G. 3).

Tabelul 2 prezintă analitic repartiția diverselor tipuri de buze funcție de trei caracteristici: grosime (îngroșată, neîngroșată, subțiată, întoarsă colac), modelare (rotunjită, teșită, șanțuită, cu "cioc") și răsfrângere (deloc, puțin, mult, foarte mult). S-a făcut distincție între o buză foarte mult răsfrântă (XXD) și modelarea cu "cioc" (XFX), situație în care nu toată buza este arcuită, acea excrescență răsfrântă putându-se aplica și la o buză puțin răsfrântă (de ex. AFB, în tabelul 3).

În privința grosimii (OXX), remarcăm o creștere a buzelor îngroșate (AXX) și o descreștere a celor subțiate (CXX) și a celor "colac" (DXX).

În privința modelării (XOX), dacă buzele mai mult rotunjite (XAX, XBX) caracterizează - dar în proporții diferite - toate complexe, buza mai mult sau mai puțin șanțuită (XEX, XDX) se întâlnește numai în G. 1, și încă în proporții semnificative.

TABELUL 2. Clasificarea buzelor după grosime (OXX),
modelare (XOX) și răsfrângere (XXO)
- lotul cultural Dridu -

Complexe		G. 3	L. 8	C. 3	L. 4	G1	ILUSTRARE GRAFICĂ
Specii (%)							
AXX		21.2	16.7	22.2	34.8	43.8	
BXX		54.5	33.3	11.1	39.1	31.3	
CXX		24.4	16.7	44.4	21.1	25.0	

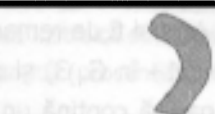

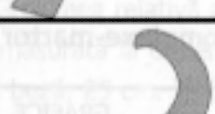
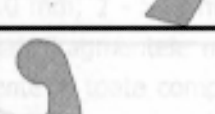
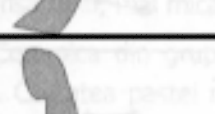
DXX			33.3	22.2	10.5		
XAX		45.5	16.7	55.0	30.4	12.5	
XBX XB'X		33.3	66.7	22.2	34.8	25.5	
XCX		12.1					
XD _X						25	
XEX						37.5	
XF _X			16.7	22.2	21.7	12.5	
XXA					8.7		
XXB		84.4	83.3	55.5	17.4	37.5	
XXC		3.0	8.9	44.4	69.6	62.5	
XXD		12.1	8.9				

Răsfrângerea mică a buzelor (XXB) caracterizează complexele mai timpurii, iar răsfrângerea pronunțată (XXC) caracterizează mai mult complexele târzii. Buzele foarte răsfrânte (XXD) sunt nu numai puține, dar practic și foarte asemănătoare cu cele de tip XXC, echilibrând oarecum graficul anterior.

Tabelul 3 prezintă o clasificare a buzelor de vas în concretitudinea lor. În tabel nu figurează toate profilele găsite, variabilitatea fiind foarte mare, ci doar acele specii care sunt caracteristice pentru cel puțin unul dintre complexele martor. După cum se poate vedea, adeseori o specie caracteristică într-un complex lipsește cu totul din celelalte. Tabelul 3 este icoana unei direcții de cercetare înfundate, diversitatea formelor concrete făcând aproape imposibilă o clasificare și spulberând tentativele de comparație.

TABELUL 3. Profilele cele mai caracteristice
(cumulând factorii de grosime, modelare și răsfrângere).

Complexe		C. 3	L. 8	G. 3	L. 4	G. 1	total sit (%)
Specii (%)							
AAB		11.1		9.1		6.3	4.6%
AAC					13		2.3%
ABB			16.7	6.1			6.2% - AB'B (cu o muchie)- 1 ex.(=0.8%)
ABC		11.1			17.4	6.3	4.6% - AB'C (cu o muchie) - 1 ex.
AEC						18.8	2.3% - 1 ex. în "S"
AFB						12.5	1.5%
BAB		11.1		12.2			9.2% - 1 ex. în "S"
BBB			25	12.2			12.3% - AB'B (cu o muchie)- 2 ex.

BBC					13	6.3	3.8% - BB'C (cu o muchie) - 3 ex.
BEC						18.8	2.3%
CAB				9.1	4.3	6.3	8.5%
CDB				3.0		12.5	2.3% - 1 ex. ușor în "S"
CFC		22.2			4.3		3.1%
DAB		22.2	8.8		4.3		4.6%
DBB			16.7		4.3		2.3%

Notă: Cifrele îngroșate reprezintă prezența caracteristică într-unul dintre complexele-martor, celelalte arată prezența aceluiași tip în celelalte complexe; în chenar - singura coincidență de specie caracteristică.

Tabelul 4 (infra) strânge date de naturi diferite. Remarcăm întâi o tendință de creștere a diametrului la bază, ca și creșterea diferenței între cele două diametre.

Calitatea pastei a fost apreciată, pentru fiecare vas (fragment) în parte, cu note de la 5 la 1, astfel:

- 5 - foarte bună (numai nisip foarte fin);
- 4 - bună (nisip cu bobul mare, eventual pietricele mici și rare);
- 3 - mediocră (pietricele relativ multe în compoziție);
- 2 - slabă (pietricele multe, eventual mai mari de 4 mm. pe una din dimensiuni);
- 1 - foarte slabă (pietre, impurități, frământare insuficientă).

Evoluția pe complexe poate să nu pară semnificativă, decât dacă nu uităm că sunt medii. Aici ar fi de adăugat că cvasi-totalitatea fragmentelor conțin mică în pastă, mica fiind conținută în nisipurile locale. Pe unele fragmente se pot observa vinișoare mai întunecate, datorate unui adaos de vegetale în pastă. Deși am prelevat date referitor la prezența vegetalelor în pastă, nu am considerat oportună publicarea datelor, diferența dintre "prezent" și "absent" fiind uneori discutabilă. Oricum, pasta cu urme vegetale se întâlnește între o șesime și o pătrime dintre fragmentele ceramice, urcând până la o treime în G. 1. Aceste vegetale nu sunt în nici un exemplar în cantități mari și nu

particularizează aceste exemplare ca ardere, consistență și aspect general. Ar mai fi de remarcat două fragmente nisipoase caolinoide, decorate cu striuri distanțate (făcute cu bățul - în G. 3) și un panou inferior de caolin, nedecorat (în L. 8), precum și câteva fragmente care par să conțină un ocru roz închis (în G. 3, dar și în L. 10), toate acestea reprezentând importuri de la Dunăre⁵⁰.

Calitatea arderii a fost notată de la 5 la 1, după cum urmează:

- 5 - foarte bună (oxidantă, completă, spărtura ciobului având aceeași nuanță ca suprafața);
- 4 - bună (spărtura ciobului este în general cenușiu-deschis; ciobul este sonor la ciocănire);
- 3 - mediocră (suprafața este coaptă oxidant, dar spărtura este negricioasă; sonoritate slabă, joasă);
- 2 - slabă (spărtura este neagră, suprafața este arsă inegal, pasta este relativ sfărâmicioasă);
- 1 - foarte slabă (coacere superficială, culoare incertă, pastă friabilă)⁵¹.

TABELUL 4. Alte caracteristici comparate ale celor cinci complexe-martor

Caracteristică (medii)	G. 3	L. 8	C. 3	L. 4	G. 1	GRAFICE
diametru la buză (cm.)	16.5	17.2	17.6	17.2	19.7	
diametru la bază (cm.)	12.2	(12)	11.3	10.4	11.4	
raport diametru buză/bază	1.35	1.43	1.56	1.66	1.73	
calitatea pastei (scală 5-1): de la 5 - foarte bună - la 1 - foarte proastă grupa A	3.5	3.9	4.0	3.6	3.5	
calitatea arderii (scală 5-1) de la 5 - foarte bună - la 1 - foarte proastă grupa B	3.3	3.7	3.5	3.6	3.9	
grosimea relativă (scală 5-1) de la 5 - foarte mică - la 1 - foarte mare grupa A	3.2	3.6	3.4	3.4	3.5	

⁵⁰ Specia ocru-roz are corespondent în grupa *II a* de la *Dinogetia* (M. COMȘA, în *Dinogetia*, 1967, p. 154), specia cu humă alburie a fost încadrată în aceeași grupă, iar caolinul curat provine probabil din zona Cernavodă (R. FLORESCU, în *Capidava*, 1958, p. 163). O perieghetză efectuată înaintea trimerii la tipar (Iulie 2000) pe brațul Borcea mi-a arătat că respectiva categorie de material este frecventă pe suprafețe mari, la Dunărea de Jos.

⁵¹ Scala este una teoretică; la Vadu Anei nu am notat nici un fragment cu 1, nici pentru calitatea pastei, nici pentru calitatea arderii.

ceramică lustruită din total ceramică (procente)	9.2	8.3	36.8	17.9	0	
din care (%):						fără grafice (baza statistică foarte redusă)
cenușie	10		14.3	66.7		
cenușiu-negricioasă	60		28.6	22.2		
gălbui-roșiatică	20		57.1			
galbenă	10	100		11.1		

Privind graficele, constatăm un fenomen care poate să pară paradoxal, dar care nu are defapt nimic contradictoriu: spre sfârșitul evoluției așezării de la Vadu Anei calitatea pastei este în scădere, dar calitatea arderii vaselor este în progres.

Grosimea relativă a peretelui vasului a fost apreciată pe aceeași scală de la 5 la 1, corelând grosimea măsurată la dimensiunile prezumate ale vasului. Astfel, pentru un vas de dimensiuni medii (18 cm. la buză, 25 cm. înălțime probabilă), punctajele sunt următoarele: 5 - 4 mm; 4 - 6 mm; 3 - 8 mm; 2 - 10 mm; 1 - >12 mm. Pentru fragmente de la vase mici sau mari cifrele au fost reevaluate proporțional. Fragmentele notate cu 5 sau cu 2 constituie o raritate pentru grupa ceramică A, însă sunt prezente în toate complexele-martor. Grosimea pereților ceramicii din grupa A de la Vadu Anei pare, pe ansamblu, mai mică decât în siturile din zona Bucureștiului sau decât la Dridu.

Ceramica din grupa ceramică B este prea puțină pentru a face observații sigure asupra evoluțiilor. Calitatea pastei nu este, în general, cea mai bună, conținând destul de mult nisip, chiar dacă foarte fin cernut. Arderea este bună, dar nu totdeauna spărtura are aceeași nuanță ca suprafața, putând fi mai deschisă sau mai închisă. Cel puțin aparent, vasele cenușii-negricioase sunt din ce în ce mai puțin preferate, în defavoarea celor cenușiu-deschis, iar vasele gălbui-roșiaticice dispar. Ceramica fină galbenă este prezentă numai prin câteva fragmente mici, dar e de găsit atât în complexe timpurii (G. 3, L. 8), cât și în cele mai târzii (L. 4)⁵². Repet, ceramica lustruită lipsește complet din G. 1. Este aici de amintit cazul locuinței 10, din care s-a recuperat ceramică fină de factură diversificată (Pl. 12/f, g, i, j), inclusiv o oală cu ansă, roșie, cu decor lustruit în rețea⁵³. Aceste fragmente de oale lustruite reprezintă jumătate din inventarul recuperat al locuinței, care însă nu a fost săpată decât într-o proporție de aproximativ o pătrime (Pl. 5).

Încercările de a pune în evidență asocieri preferențiale între anume tipuri de buze și anume specii de decor nu a produs rezultate notabile, cu excepția asocierii buză șanțuită - decor în "ochi", pentru G. 1. Aceste vase dau de altfel particularitate complexului, care, prin inventarul său ceramic, este interesant și poate da unele indicații asupra limitei ante-quem a așezării. Ceramica din G. 1 se mai distinge prin faptul că este lucrată pe o roată mai bună; într-un caz, chiar, se văd urmele sfonii cu care a fost desprins vasul de pe roată. Fundurile vaselor sunt mai subțiri și tind să se arcuiască (Pl. 12/p, q, s; 9/s), subzistând însă, ca

⁵² Caracteristicile Inventarului din L. 4 amintesc complexele de la Șendreni, datate la sfârșitul primei treimi a sec. XI: borcane din grupa A cu buza răsfrântă, umeri înalți, cu fund îngust, cu ștampile puține; ceramică din grupa B cenușie, fragmente gălbui, dar nu și roșii/roz (D. GH. TEODOR, *Danubius*, I, 1967, p. 129-135).

⁵³ Structurarea inventarului din B.10 evocă L. 1 de la Băneasa-Sat (M. CONSTANTINIU, P. I. PANAIT, *CAB*, II, 1965, p. 98 și următoarele), unde mai mult de o treime din inventar este reprezentat de ceramică lustruită, din care majoritatea roșie, cu și fără anse. Astfel de situații sunt interesante mai ales prin prisma absenței ceramicii lustruite roșii în situl de la Dridu. Acesta ar fi un argument în favoarea datării sitului eponim al culturii cel mai târziu până la sfârșitul sec. al X-lea. În periegheza amintită și la nota 50 am găsit un vas întreg, cu morfologia tipică a unui vas cenușiu lustruit (cu două anse), realizat însă din pastă nisipoasă (fără caolin), cu ardere oxidantă. După știința mea acest vas este deocamdată unicat și este important fiindcă descrie degradarea speciei "de lux".

excepție, exemplare cu aspect primitiv (Pl. 12/*n*). Mărcile de olar lipsesc în G. 1. O altă particularitate o reprezintă cele două fragmente de castron (Pl. 9/*r* și *s*), formă inexistentă în celelalte complexe. Fragmentul de la Pl. 9/*r a* are o analogie foarte bună la Păcuiul lui Soare⁵⁴, unde aparține grupei II d (jumătatea sec. al XI-lea), în timp ce profilul recurbat al fragmentului de la Pl. 9/*s* poate sugera înrudiri cu grupa II c (cu aceeași datare)⁵⁵. Analogii morfologice se pot găsi și la Dinogetia⁵⁶. Toate caracteristicile enunțate recomandă o datare târzie și puțin obișnuită în Câmpia Română, în secolul XI, probabil la jumătatea acestuia⁵⁷. O asemenea datare nu ar trebui să contrarieze, fiindcă nu contrazice părerea unanim acceptată a diluării factorului băștinaș în câmpia de la nordul Dunării, în secolul respectiv⁵⁸. Din contră, o confirmă. Un singur alt complex pare să fie contemporan cu G. 1. Este vorba despre L. 5, locuință de suprafață, care, cum am mai spus, a fost cercetată parțial, din motive independente de voința colectivului de arheologi. De pe chirpicul ars al acesteia s-a recuperat un fragment (Pl. 9/*n*) care nu are analogii apropiate decât în inventarul G. 1 (compară cu Pl. 9/*f*) respectiv profilul și decorul principal, benzi striate sinusoide suprapuse, formând "ochi"; elementul decorativ secundar, banda împletită, are analogii - rare - și în alte complexe (Pl. 9/*q*, respectiv din L. 4). Un fragment ceramic asemănător s-a găsit în stratul arheologic din caseta V A, deci între cele două complexe (L. 5, pe S. XVI b și G. 1, în caseta V B, vezi planul general de la Pl. 1), ceea ce conturează ipoteza că flancul nordic al așezării a fost ocupat cel mai târziu. O altă piesă ceramică din complex (Pl. 9/*j*) ilustrează unul din aspectele din complexe considerate aici ca târzii, piesă cu profil neobișnuit (diametrul la gură este aproape egal cu diametrul maxim) și cu un element ornamental rar, pentru această perioadă - alveolele pe gât, compoziție a pastei grosolană, toate elemente de caracterizare primitivă, probabil o influență răsăriteană recentă. Este un fapt constatat pe mai multe șantiere pilot ale epocii⁵⁹, că în etapa finală de evoluție a culturii Dridu (care poate fi numită, începând cu secolul XI - post-Dridu) unele elemente morfologice și decorative le continuă pe cele anterioare, chiar pe o linie ascendentă, dar, în paralel, pătrund elemente disonante, cu aspect și tehnologie primitive.

Cu titlu de probabilitate se poate include în categoria complexelor din ultima generație și G. 2, pentru care pledează doar factura generală a pastei și arderii.

Celelalte complexe-martor (G. 3, L. 8, C. 3, L. 4) au multe în comun: ceramică fină-lustruită puțină, câteva mărci de olar (una în G. 3 și două în L. 4, v. Pl. 12/*k*, *l*, *m*), un spectru ornamental comun, profile de buză asemănătoare. Există însă și lucruri pe care statistica nu le putea surprinde. Buzele cu profil întors în formă de "cioc" (nefiind vorba despre cioc de turnare, firește!) din perioada mai timpurie (Pl. 10/*c*, *j*, *l*) își relevă proveniența din buza întoarsă și lipită "colac"⁶⁰ (ilustrată la Pl. 10/*d*). Aceleași buze, în complexe mai târzii, sunt arcuite mai larg (Pl. 9/*g*, *j*, *m*, *o*). Capătul acestei evoluții se întâlnește în G. 1, cu buza trasă drept spre afară, sub un unghi de 45°-55° (Pl. 9/*a*, *b*, *d*). Și alte detalii, prezentate pe larg mai sus, indică o factură mai evoluată a inventarului din L. 4, deci o

⁵⁴ R. HARHOIU, în *Păcuiul lui Soare*, I, 1972, figura 28/13.

⁵⁵ Idem, figura 28/7, 9.

⁵⁶ R. FLORESCU, în *Capidava*, 1958, figura 111/3, castron din grupa IV a.

⁵⁷ Nu este însă prima oară când se face o datare la jumătatea sec. XI pentru acest areal geografic (GH. MĂNUCU ADAMEȘTEANU, *CAB*, IV, p. 64-74 - puțin probabil pentru Băneasa-Sat). Ceea ce nu înseamnă că această datare este sigură. Deocamdată discutăm în termeni conjuncturali și nu se zărește capătul tunelului.

⁵⁸ Pentru contextul istoric și arheologic al epocii, P. DIACONU - *Les Petchénègues au Bas-Danube*, București, 1970; idem - *Les Coumans au Bas-Danube*, București, 1978.

⁵⁹ de exemplu P. Diaconu....., *Păcuiul lui Soare*, I; ....Dinogetia; passim.

⁶⁰ M. CONSTANTINIU, P. I. PANAIT, *CAB*, II, 1965, p. 134, denumesc această buză a cărui profil se întoarce ca un cioc de pasăre - buză "melc". Termenul ar putea fi bun, dacă ar fi și sugestiv. Oricum, autorii împărtășesc ideea că buza "melc" provine din cea întoarsă și lipită "colac". În privința terminologiei, în locul căutării sterile a unor metafore fericite, aș prefera expresiile aride, dar neduplicate, de genul "buză tip XFX". Condiția este însă, din nou, existența unui cod recunoscut de toată lumea.

date mai târzie. Aplicarea mai multor valuri pe umăr, uneori foarte late, coborând până sub diametrul maxim (Pl. 11/*b, c, h, i*) ilustrează la complexe din zona sudică a șantierului (G. 3, L. 8, C. 3) o legătură cu tradiții de la începuturile culturii Dridu, iar unele profile sugerează ceramica slavă arhaică (de ex. Pl. 11/*h*). Asemenea exemplare sunt doar niște reminiscențe, de altfel rare, dar sugerează datarea mai timpurie a acestor complexe.

Cum se pot plasa, în cronologie relativă, celelalte complexe? Firește, cu cât inventarul este mai sărac, cu atât se limitează posibilitățile de apreciere. Cele patru locuințe de pe S.XXVIII *a* (Pl. 5) ar putea fi interpretate, prin chiar alinierea lor, ca fiind strict contemporane. Pe material, însă, este mai greu de admis. În L. 7, săpată aproape integral, nua fost găsită ceramică din grupa B, situație ce o aseamănă cu locuința cea mai apropiată, L. 8. În celelalte două locuințe de pe S.XXVIII *a*, dinspre NE (L. 9 și L. 10), în schimb, există ceramică lustruită, dar cele două complexe nu sunt săpate complet și nu se pot preciza proporțiile. Mai mult, din L. 7 provine un fragment ceramic ce, prin profil și prin decor (scurte linii horizontale trase cu dinții pieptănului, v. Pl. 15/*m*) arată similitudini cu fragmente ceramice considerate până aici ca fiind mai târzii. Nu ne putem aștepta însă ca realitățile de pe teren să fie perfect coerente, necontradictorii.

În fine, mai sunt complexe cu foarte puțin inventar. Cele două fragmente ceramice găsite în cuptorul Locuinței 6, prin compoziția mai fină a pastei și prin grija cu care a fost trasat decorul (Pl. 11/*n, o*) sunt singurele care sugerează contemporaneitatea cu ceramica de la Dridu⁶¹. Această observație ar putea fi eventual extinsă asupra celor două vase fragmentare recuperate din cuptorul metalurgic (C. 4, v. Pl. 11/*d, f*). Despre încadrarea cronologică a cuptorului de pâine (C. 2) nu se poate spune nimic, având un singur fragment ceramic mai mare (Pl. 11/- decorat cu val pe umăr) care, în afară de faptul că e cam grosier, nu are elemente specifice.

AȘEZAREA DE TIP DRIDU. CONCLUZII.

Pe terasa stângă a râului Pasărea, în dreptul actualei acumulări Pasărea 5, a evoluat timp de câteva generații o așezare aparținând perioadei finale a culturii Dridu. Așezarea este mai mare decât limitele șantierului de salvare, continuând către sud, spre satul Vadu Anei. Complexele mai târzii se grupează în sectorul A (de nord), iar complexele mai timpurii se grupează în sectorul B (de sud - vezi planul general). În extremitatea de sud a șantierului, pe S. XXXII, în strat, a fost găsit singurul fragment ceramic decorat pe buză (Pl. 11/*r*), tip ceramic destul de frecvent la Dridu.

Așezarea este de tip pendul, fapt demonstrat cel puțin de două situații: conservarea C. 2 în vederea reutilizării; veriga lipsă, la nivelul evoluției culturale, între L. 4 și G. 1. Locuințele sunt cele de tip obișnuit: semi-îngropate, cu "pari de colț" pe o singură latură, fără amenajări observabile ale podelei și pereților "bordeului", cu un cuptor cotlonit (cu horn) în colțul cruțat, la nord. A existat, probabil, o fază târzie, cu locuințe de suprafață (L. 5). Cuptorul metalurgic (C. 4), groapa cu reziduuri ale unui al doilea cuptor precum și reziduuri de la prelucrarea secundară (C. 3), bucățile mari de zgură și pietrele de calcar din L. 7, atestă o preocupare metalurgică destul de substanțială. Prin contrast, descoperirile de metal prelucrat sunt extrem de sărace, reducându-se la un vârf de săgeată, un vârf

⁶¹ Umărul puternic conturat face trimitere la faza a II-a a sitului de la Dridu. Această caracteristică morfologică a făcut ca desenatorul - începător fiind - să reprezinte fragmentele ceramice în perspectivă orizontală, corectă în principiu, dar prea în recurs pentru cazul dat. Rezultatul este că o bandă în val trasată ordonat să fie aproape de nerecunoscut într-un desen principal corect. Ideal ar fi ca, în astfel de situații, descurul să fie reprezentat în desfășurare plană. Nu există însă norme sau convenții general cunoscute sau recunoscute. Comisia Arheologică ar trebui să-și manifeste autoritatea și competența și în această direcție, o dată cu o necesară tentativă de asanare și regularizare a limbajului descriptiv.

de cuțit, câteva cuie și, ca mărturie indirectă, un fragment de plăsele. Faptul probează două lucruri: diferitele etape de locuire s-au încheiat pașnic și ordonat (poate cu excepția ultimei etape, L. 5 fiind arsă), fiind strânse toate obiectele folositoare; fierul era o materie scumpă (sau pur și simplu greu de procurat, ca minereu sau obiect prelucrat), piesele vechi sau fragmentare fiind recuperate și retopite.

Având în vedere numărul de locuințe destoperite (7) și procântul cercetării efective a suprafeței locuirii Dridu (12%), estimez numărul total de locuințe dridoide, în suprafața cercetată, la circa 60. Acest număr ipotetic se împarte probabil la patru generații diferite, astfel că o comunitate de acest tip atingea 12-15 "fumuri". Aceste evaluări rămân foarte aproximative, câtă vreme nu știm nimic concret despre terenul de la sud de S. XXXII. În principiu, însă, numărul poate crește.

Această comunitate era nu numai mică, dar și foarte izolată. În afara câtorva fragmente de ceramică nisipoasă mai îngrijit lucrată, fără mică, probabil de import (de ex. Pl. 10/b, Pl. 9/g), trei fragmente de caolin și două fragmente cu colorant roz, provenite cu siguranță de la Dunăre, lipsesc orice dovezi ale legăturilor cu exteriorul. Nu s-a găsit marfă de origine bizantină, dar nici atât de frecventele "căldări pecenege". Dispunerea geografică, relativ departe de marile râuri (Ialomița, Argeș) se pare că a favorizat o autarhie sporită.

A încerca o încadrare cronologică pentru un sit ca cel de la Vadu Anei este o construcție pe nisip, atâtă vreme cât cronologia marilor situri este încă obiect de dispută și în mișcare⁶². Ar fi de discutat chiar sincronismul cetăților de la Dunăre, atât între ele, cât și în relație cu așezările din Muntenia. Altfel spus: legăturile sunt suficient de strânse pentru a crea un spațiu cultural unitar, cu trăsături comparabile? Pentru a da numai un exemplu: ce semnificație are prezența decorului cu roțița la Dunăre și raritatea acestuia în câmpia nord-dunăreană⁶³, și în ce măsură faptul poate avea consecințe asupra putinței de a compara, implicit asupra judecăților cronologice?

În aceste condiții, pot afirma doar că, probabil, situl își începe existența în perioada finală a sitului de la Dridu și își încetează existența înainte de nivelul al III-lea de la Păcui, care este evident altceva. Limitele cronologice relative ar fi între ultimul sfert al secolului al X-lea și jumătatea secolului următor.

Informațiile pe care le dețin despre ceramica de tip Dridu, inclusiv cea de la Vadu Anei, sunt punctate de numeroase contradicții, pe care nu ar fi locul să încerc a le soluționa, sau motiva, într-o lucrare ce nu și-a propus astfel de ambiții. Nu am făcut aici decât să ofer o bază de date, fie și parțială, care să dea cercetătorului mai cutezător un punct de sprijin în plus. Închei aici, punând de-o parte contradicțiile și așezând cap la cap câteva lucruri care se pot afirma, cu oarecare siguranță, despre evoluțiile ceramicii Dridu în Câmpia Română, mai ales în a doua parte a istoriei sale, slujindu-mă și de informația tocmai achiziționată la Vadu Anei:

⁶² Petre DIACONU a contestat cronologia propusă de autorul sitului de la Bucov (M.COMȘA - Cultura veche materială românească..., 1978), propunând secolele XII-XIII în loc de VIII-X (SCIV 30, 1979, 3, recenzie). Același cercetător consideră că așezarea de la Dridu și-a încetat apariția cel mai târziu la sfârșitul secolului al X-lea. În ce privește Dinogetia, care este situl cu stratigrafia cea mai complexă pentru epocă, datarea monedelor înseși este pusă în discuție.

⁶³ Accidental, specia apare și în câmpie, de pildă la Băneasa-Sat (M. CONSTANTINIU, P. I. PANAIT, CAB, II, 1965, p. 98 și urm.), unde decorul cu roțița era aplicat pe un ciob cu "pastă bună, roșie", ceea ce face trimitere la grupa a IV-a de la Dinogetia (M. COMȘA, în *Dinogetia*, p. 170-174).

Grupa A

• *Pasta* este la început nisipoasă, aspră la pipăit; ulterior se adaugă și alți ingrediente: pietricele (sau calcar pisat), cioburi pisate⁶⁴, pleavă, chiar scoici pisate (secolul XI).

• *Arderea* este în mod tradițional oxidantă, dar incompletă, cu miez cenușiu-negricios; izolat, pentru unele situri, se înregistrează o ardere mai bună⁶⁵; pe ansamblu, se înregistrează un progres lent.

• *Roata* este și ea tot mai bună - sau este mai bine folosită; spre final apare roata de picior⁶⁶, cu inconfundabilele semne de pe fundul vasului, dar nu se generalizează, încă; în consecință, pereții vaselor devin mai subțiri (5 mm.).

• *Semnele de olar*, cunoscute și mai devreme, devin frecvente (15-20%) în special în a doua jumătate a sec. X; obiceiul ștampilării vaselor cu așa-numitele "mărci" intră în declin în secolul XI⁶⁷.

• *Buza* vaselor evoluează, principal, de la simplu la complex: de la buze rotunjite și fățuite (teșite - sec. IX) spre buze îngroșate sau întoarse și lipite ("colac" sau "melc" - sec.X); apoi buzele se fac mai evazate și apar șanțuri fie pe cantul buzei (ca la Vadu Anei) sau pe exteriorul ei (ca la Șendreni - prima jumătate a sec. XI⁶⁸); în finalul acestei tendințe de ridicare, buza este întâi evazată apoi trasă spre înăuntru, "în formă de S" (Păcui, a doua jumătate sec. XI), formă ce va fi transmisă evului mediu dezvoltat.

• În privința *proporțiilor generale*, evoluția este de la valori apropiate între diametrele la gât și la bază - spre o disproporție tot mai accentuată, fundul fiind din ce în ce mai îngust; vasul crește ușor în înălțime, iar diametrul maxim se plasează tot mai sus.

• *Unealta de decor* cea mai tipică este pieptenul; spre sfârșit, mai ales, se utilizează și bățul, cuțitul și altele

• *Decorul* întâlnit în toată perioada este *striul orizontal pe tot corpul*, fiind mai tipic în perioada de început.

• Foarte des apare o *a doua temă decorativă*, la început mai ales alăturată striurilor orizontale, apoi suprapusă; cel mai frecvent această a doua temă este valul.

• *Pattern-ul decorativ* cel mai obișnuit la început este alternanța valuri - orizontale; apoi orizontalele din zona superioară dispar, lăsând loc la mai multe rânduri de valuri, distanțate, pentru ca, în secolul X, să rămână un singur val, urmat de striuri orizontale, combinația "clasică" la Dridu.

• *Spre sfârșitul sec. X se remarcă o tendință "baroc"*, atât prin aglomerarea decorului, cât și prin angajarea tot mai frecventă a altor teme decorative, chiar ca al treilea

⁶⁴ Cioburile pisate sunt o constantă în Moldova, începând cu secolul VI (D. GH. TEODOR - *Teritoriul est-carpatic în secolele V-XI*, Iași, 1978, p. 80 și următoarele; idem, *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 241 și următoarele), reprezentând jumătate din ceramica secolelor IX-XI.

⁶⁵ De exemplu Bucureștii-Noi, sector Alba (P. I. PANAIT, *CAB*, I, 1963, p. 125).

⁶⁶ Sunt extrem de rare siturile în care ceramica lucrată la roată rapidă formează majoritatea (Șima-Prahova - ȘT. OLTEANU, V. TEODORESCU, N. NEAGU, *MCA*, XIII, 1979) sau un lot semnificativ (Bucov - M. COMȘA, 1978), alăturare ce sugerează că Muntenia subcarpatică prezintă particularități notabile, care nu permit translații mecanice. Din păcate, arealul este prea puțin cunoscut.

⁶⁷ Sporadic, mărcile de olar se întâlnesc, în Dobrogea, până în secolul XIII (P. DIACONU, *Păcuiul lui Soare*, I, 1972, p. 132).

⁶⁸ D. GH. TEODOR, *Danubius*, I, 1967.

element, supra-pus (fascii, frize de împunsături oblice, alveole pe umăr); la Dunăre apare un element străin - roțița, care tinde să înlocuiască striul cu pieptenul, element care, izolat, poate fi găsit și în câmpie.

• În secolul XI se accentuează *tendențele de dezorganizare* și trasare neglijentă, iar, pe linia Dunării, o descongestionare a spațiului, calitatea decorului rămânând și aici scăzută⁶⁹.

Grupa B - mai bine reprezentată în secolul X.

• Pasta este de bună calitate, cu nisip puțin și fin, cu ardere reductoare, evoluție de la gri-negricios la gri-deschis.

• *Forma* tipică este globular-alungită, cu gât scurt, pe o bază lată, cu buze subțiate sau întoarse "colac", cu pereți groși; apar și variante cu anse groase, aplatizate, scurte, pe gât-umăr.

• Ceramica *arsă reductor* este de obicei decorată numai pe partea superioară, în rețea, decor mărginit pe (sub) diametrul maxim de caneluri orizontale, pattern cunoscut de la început.

• Pentru sec. (IX-)X, alături de rețeaua rombică, apar "tabla de șah" și liniile verticale (oblice - "poaie"). La sfârșitul secolului X tema decorativă în rețea rombică devine iarăși dominantă⁷⁰.

• În a doua parte a sec. X este atestată și o variantă arsă oxidant (gălbui-roșiatic)⁷¹.

• Ulcioarele galbene sunt foarte rare, dar au o cronologie largă.

• Grupa ceramicii fine intră în declin spre sfârșitul sec. X, dar probabil a mai fost produsă în unele areale⁷².

⁶⁹ Tema decorativă preferențială în etapa mai târzie de la Vadu Anei (în G. 1) o constituie, cum am văzut, valurile întretăiate în "ochi", ceea ce ar consuna cu veritabila obsesie decorativă de la Bucov. A considera acest sit ca fiind de secol XII nu rezolvă însă problemele, ci le mută. Pentru a exemplifica, buza decorată, care mai apare la Vadu Anei pe un singur fragment, la Bucov este iarăși frecventă (ca la Dridu). Pe de altă parte, specia decorativă în "ochi" (*k*) este bine reprezentată, într-o variantă puțin diferită, la Dulceanca IV, datată la sfârșitul sec. VII (S. DOLINESCU-FERCHE, *Dacia N.S.*, XXXVI, 1992). Chiar dacă datarea acestui din urmă sit ar fi mutată în secolul VIII, lucrurile rămân confuze, iar reminescențele ceramicii lucrate cu mâna exclud o datare mai târzie (la Dulceanca). Dezideratul construirii unor puncte de plecare convingătoare pentru cronologia relativă a culturii Dridu rămâne, deocamdată, un obiectiv prea îndepărtat. Cel puțin cu mijloace clasice.

⁷⁰ Concluzia se desprinde din mai multe situri (R. FLORESCU, în *Capidava*, p. 171; E. ZAHARIA, ...*Dridu*, p. 85; Vadu Anei, supra, tabel 1), dar la Păcui, a căror nivele medievale timpurii se datează exclusiv în sec. XI, nu s-au găsit decât câteva fragmente, decorate numai cu linii paralele oblice, fără rețea (R. HARHOIU, în *Păcuiul lui Soare*, p. 85. Este un caz clar de evoluție asincronă.

⁷¹ Această specie lipsește nu numai la Dridu (secolul X), dar și în cimitirul de la Castelu, datat în a doua jumătate a secolului al IX-lea și în prima jumătate a sec. X (A. RĂDULESCU, N. HARTUȚCHI - *Cimitirul feudal-timpuriu de la Castelu*, Constanța, 1967).

⁷² Prezentă încă în cantități sporite în ultima fază de evoluție a culturii Dridu în Moldova, numită de D. GH. TEODOR (*SCIVA.*, 19, 1968, 2) "faza Șendreni" (Șendreni-Galați, Cârja-Bârlad, Pojorâni-Bârlad ș.a.), cât și la Bucov, dacă admitem o datare mai târzie pentru acest ultim sit.

EARLY MIDDLE AGE'S SETTLEMENTS FROM VADU ANEI

- Abstract -

The paper is referring to the rescue diggings made North of *Vadu Anei* village by a large team from National Museum of History during 1991-1993. The site is on the Bucharest-Constantza highway, on 12th kilometer. On have been recovered archaeological remains from Neolithic, Bronze Age (both sporadically), from classic Dacian rural civilization, Early Middle Age, a settlement and a cemetery from Late Romanian Middle Age. The paper is reporting here only the settlements from early VIIth century and from late Xth - early XIth centuries.

Beginning with a general outstanding of the diggings (Plate 1), the report is going on with the description of the four habitation items, three earth-huts (*B.1, B.2, B.3* – plates 2-3) and one oven (*C.1*) – this one, probably, belonging to another hut. Dealing with short dead lines, the team had no time to uncover completely those items. It is possible, yet, to draw basic things about the way those houses were made. One was digging a hole – with no very regular shape – about 12-15 m² and about 0,7 m. deep. About one square meter, in the northern corner, it has been dug only to the clay layer. In this block of clay one was hallowed the interior shape of the oven, beginning with the upper part, and the access hole. On the top it was add a cylindrical and short chimney-like, with prepared clay. This kind of oven – very well known in The Romanian Plain, named, not very proper, *oven with chimney* – was functionally completed by a large clay tray, standing on the “chimney” and controlling, this way, the air stream. The house, itself, had no chimney, but a window in the roof, for driving out the smoke. The pit of the hut presents no traces of fitting out and, usually, any traces from the structural pillars. It is obvious that the pit's edges does not match with the hut's walls, that should be found outside the pit. Concluding, the hut's pit has to be understood like the “kitchen”; the “bedroom” is to the outside ground level (or higher).

The inventory of the huts is poor and reduced almost to the pot's sherds. All ceramic is hand-made, with one exception – a slow-wheel made pot. The pottery past is rough, containing sometimes sherd-pound (up to 3 mm. in size), but the modeling is faire. The burning is oxidant, but not complete and not equal. The rest of the inventory is made by clay supports, egg-shaped or cylindrical (Pl. 8/e), fragments from a tray, little pieces of slag (but not metal objects). Sites with this kind of inventory are not usual in The Romanian Plain, but in the last six years were reported two other cases (*Șuvița Hotarului* – Călărași county and *Vădu Codrii* – Olt county, on Olt-river right side). Together with *Vadu Anei*, those sites seem to represent the final stage for *Ipotesti-Cândești* culture, in the last years of roman limes (590-615, possibly later). This cultural *facies* is now first time defined as *Vadu Anei cultural facies*. This is the point of minimum for the Northern-Danube society in its whole history; a contraction for its strength, economy, technology and demography. This involution, next to the disappearance, it is due to the avaro-slavic migrations.

The temptation for a slavic attribution, absolutely normal in the context of last half century research, is to be taken with precautions. The slip of diluted clay applied on the pottery, the morphology of the pots, the continuity of the hut fitting (especially the oven), the size of pots (somewhere to the half of usual slavic pot's volume– see E. S. Teedor in *Arheologia Medievală* 2, 1998), the absence of “slavic” tray, the absence of weapons, all these are heavy arguments for precaution.

In what is concerning the settlement depending from *Dridu* culture, this is bigger, more dens, and much more usual with the similar settlements from the end of the first millenium. There are six huts (plates 3-5), one surface burned cottage, two bread-ovens (plate 7), one iron furnace and another one deduced from one slag-pit (plate 6). The huts are extremely similar with those from VIIth Century, including the oven fitting. As a difference – it is possible to find, sometimes, pillar negatives on one side of the hut's pit. A special note is to be done for the iron furnace. This kind of furnace is pretty rare for the early middle age in Romania, but this rectangular-shaped is unique, as far as I know. The both, shape and utility, are yet above the doubt.

This settlement is to be dated in the last third of Xth century and in the early XIth Century, on the latest stage of *Dridu* culture. The chronology proposed is based entirely on ceramic study and through analogies with other sites. This is why the description of pottery takes a meaningful part of the report. The four tables, in the end of the paper, could be helpful for the foreign reader. There are chosen five habitation items, the most representative as inventory (G.3, L.8, C.3, L.4 and G.1), arranged as a supposed and hypothetical chronological order.

The conclusions possible today are far to be positive and historically relevant. The statistic studies on this field are only in the beginning. Although, one could note that the population is diminishing for the end of the interval, on are choosing temporary surface cottages, the fine polished pottery disappear, also the imports. For the sandy pottery is to observe that the wheel is better used, the burning is improving, but the decoration is getting worse. For the part, these could be the results of Coumans migration. The final result is a real *terra deserta* for the next two centuries, in the Romanian Plain.

Tables explanation:

Table 1: Decoration patterns for *Dridu* culture in five habitation items from Vadu Anei (percents).

Table 2: Rim classification depending thickness (OXX), modeling (XOX) and angle (XXO); same horizon (analytical view).

Table 3: Most usual rim-shape (bold figures for one of the first three shapes in the complex; percents).

Table 4: General data for the elected five items (averages). From up to down: rim diameter; bottom diameter; report rim/bottom diameters; paste quality (from 5=best; 1=worst); burning quality (same scale); relative thickness (5=thin) for sandy (=A) type; fine polished (=B) type, percent; the same - gray; the same - dark gray; the same - reddish; the same - yellow.

Plates explanation:

PLATE 1: General outdrawing of the diggings. In frame – cemetery area (XVIth Century AD); there one can see only the sections made in 1991. For details – see the cemetery report (stand by). The up-narrowed triangles are pointing the VIIth Century complexes; the down-narrowed triangles are pointing the positions of the *Dridu* culture (Xth-XIth Centuries). The white triangles means remains from *Dridu* culture, without recovered complexes in the area.

Dridu settlement is more extensive than the rescue area, going South down to the *Vadu Anei* village. Left (down): conventional patterns for drawings.

PLATE 2: Earth huts (further: hut; noted "L.") from early VIIth Century; (a) draw for the hut *L.1*, with two constructive stages; (b) draw and section for the oven from the hut *L.1*; (c) draw and section for the hut *L.2*; (d) section for the oven from the hut *L.2*.

PLATE 3: The hut *L.3* (VIIth C): (a) plan; section for the oven (b) and photo for the same (c); the hut 4 (Xth C) – research stage before destruction

PLATE 4: Huts from Xth Century. Draw for hut *L.6* (a) and section for the hut's oven (b); draw (c), section (d) and photo (e) for the oven from the hut *L.8*. For the hut *L.8* see also next plate.

PLATE 5: Section XXVIIIa (partial view). Medieval earth huts from several different times: VIIth Century (*L.3*), Xth Centuries (*L.7*, *L.8*, *L.9*, *L.10*) and one from the late Romanian Middle Age (XVIth Century)

PLATE 6: Metallurgical complexes (Xth C): bread oven (*C.3*) turned to slag-pit (a); iron furnace (*C.4*) and the slag-pit (b); section through the furnace *C.4*; reconstruction *C.4* – section (d)

PLATE 7: Bread oven (*C.2*, Xth Century): draw (a), cross sections (b) and photo for Eastern quarter (c). Pits (?) for domestic thrash (Xth C): *Gr.3* (S.XXXIII, #13-14) (d) and *Gr.2* (S.XV, #1-2) (e) – sections.

PLATE 8: Pottery from the early VIIth Century: hand-made from *L.3* (a-d, k-n), *L.2* (i-j, o-s), *C.1* (oven, probably inside a hut – t-v); only one pot slow-wheel-made from *L.3* and a clay-support from the same hut. Vertical lines are marking the radius.

PLATE 9: *Dridu* pottery (Xth Century, lately first half of XIth Century), sandy type, from pits *Gr.1* (a-g) and *Gr.3* (r-s), huts *L.5* (h-j) and *L.4* (k-g); bone knife-handle from hut *L.7* (t).

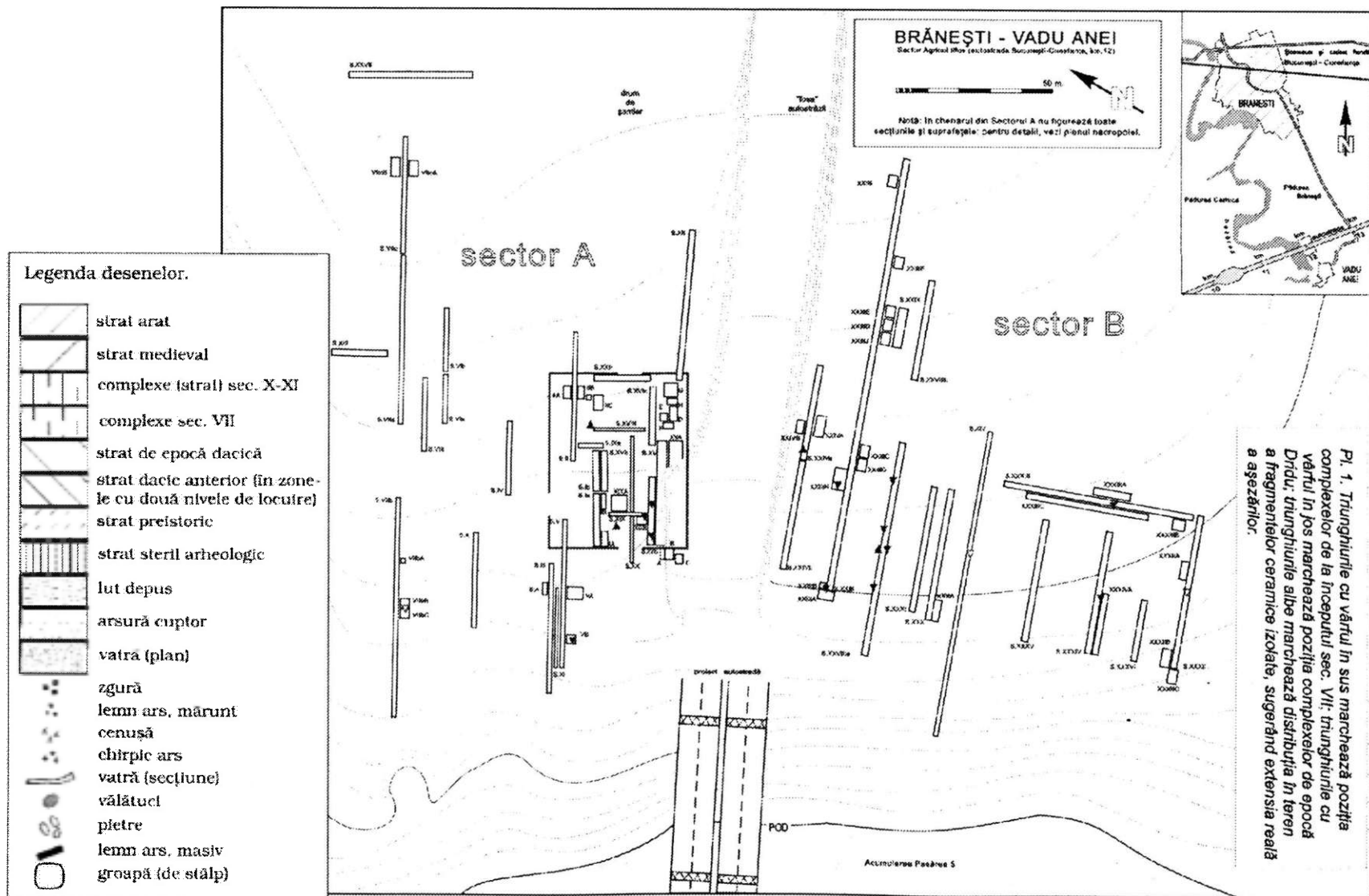
PLATE 10: *Dridu* pottery, sandy type, from huts *L.8* (a-j), *L.9* (k-s), *L.10* (t, u); decorated sherds – Greek symbols.

PLATE 11: *Dridu* pottery, sandy type from *G.3* (a-c, p, q), *C.4* (d, f), *C.3* (g-i), *C.2* (l), *L.6* (n, o); decorated rim from the layer (r); polishing stones from *C.3* (j, k); air pipe for furnace (*C.4*).

PLATE 12: Fine polished pottery, red (b, g, i) or gray (a, c-f, j), from *G.3* (a-d), *L.4* (e, h), *L.10* (f, g, i, j). Bottoms, sandy pottery, from *L.4* (l, m, p, q), *G.3* (k, n, o), *G.1* (r, s), *L.8* (t-v), *L.7* (z).

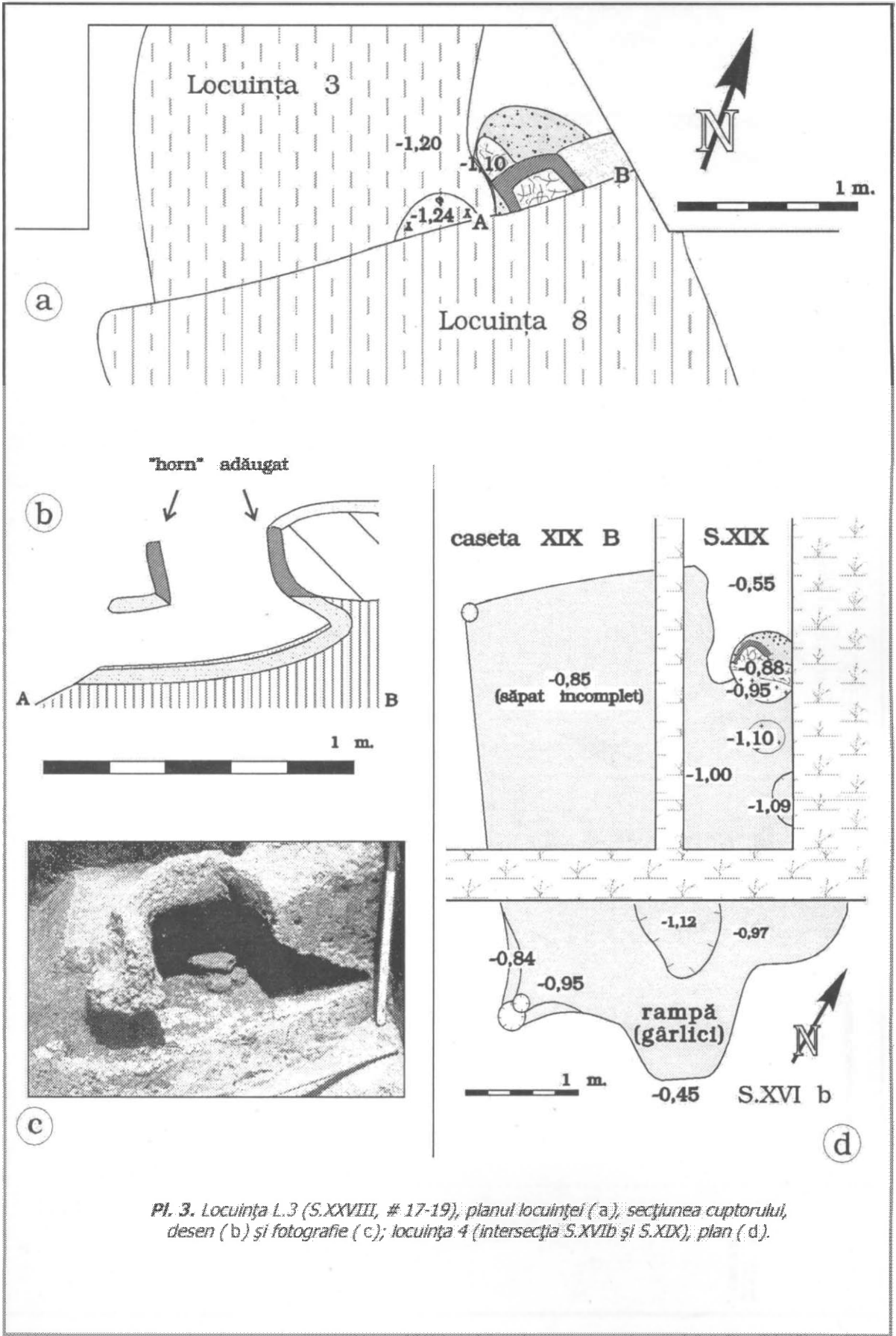
PLATE 13: Morphological data for pottery from the beginning of VIIth Century. Hand-made pots (except VIII/o, see Plate VIII, figure o). For data significance – see Eugen S. Teodor – *Sistemul Compas...*, Bucuresti 1996. On *Mrf* column - * means bottom diameters; the others – rim diameters. Shorts: *VA* = Vadu Anei; *compl.* = completed shapes; *incom.* = all fragmentary shapes; *toate* = all pots (completed or not); *Șuvița Hot.* = site Căscioarele - Șuvița Hotarului; *Vadu Codrii* = site Piatra Olt – Vadu Codrii; *Noșlac clm.* = site Noșlac, only hand-made pottery; italic font = pottery slow-wheel-made; for bibliography – see Romanian text and notes.

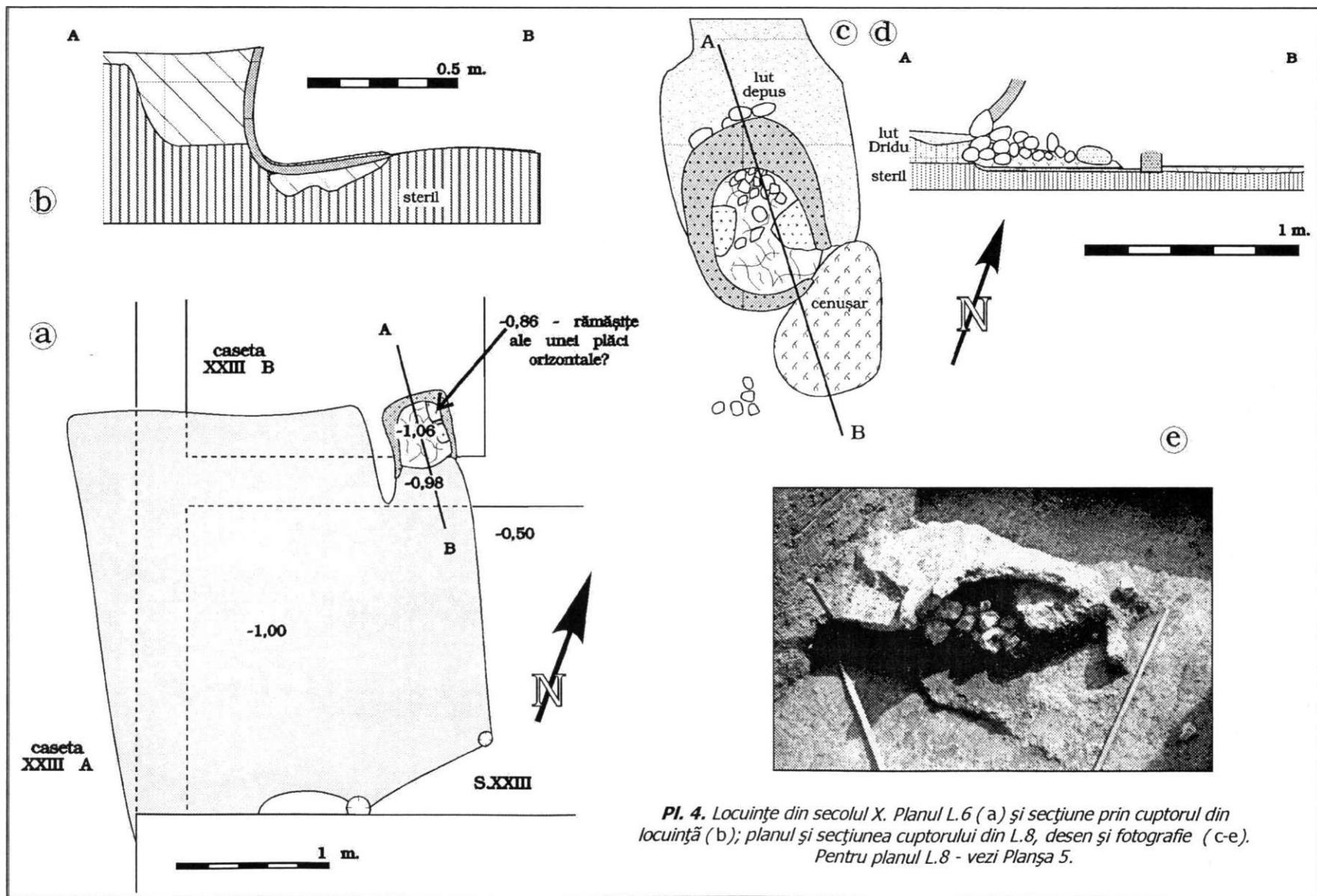

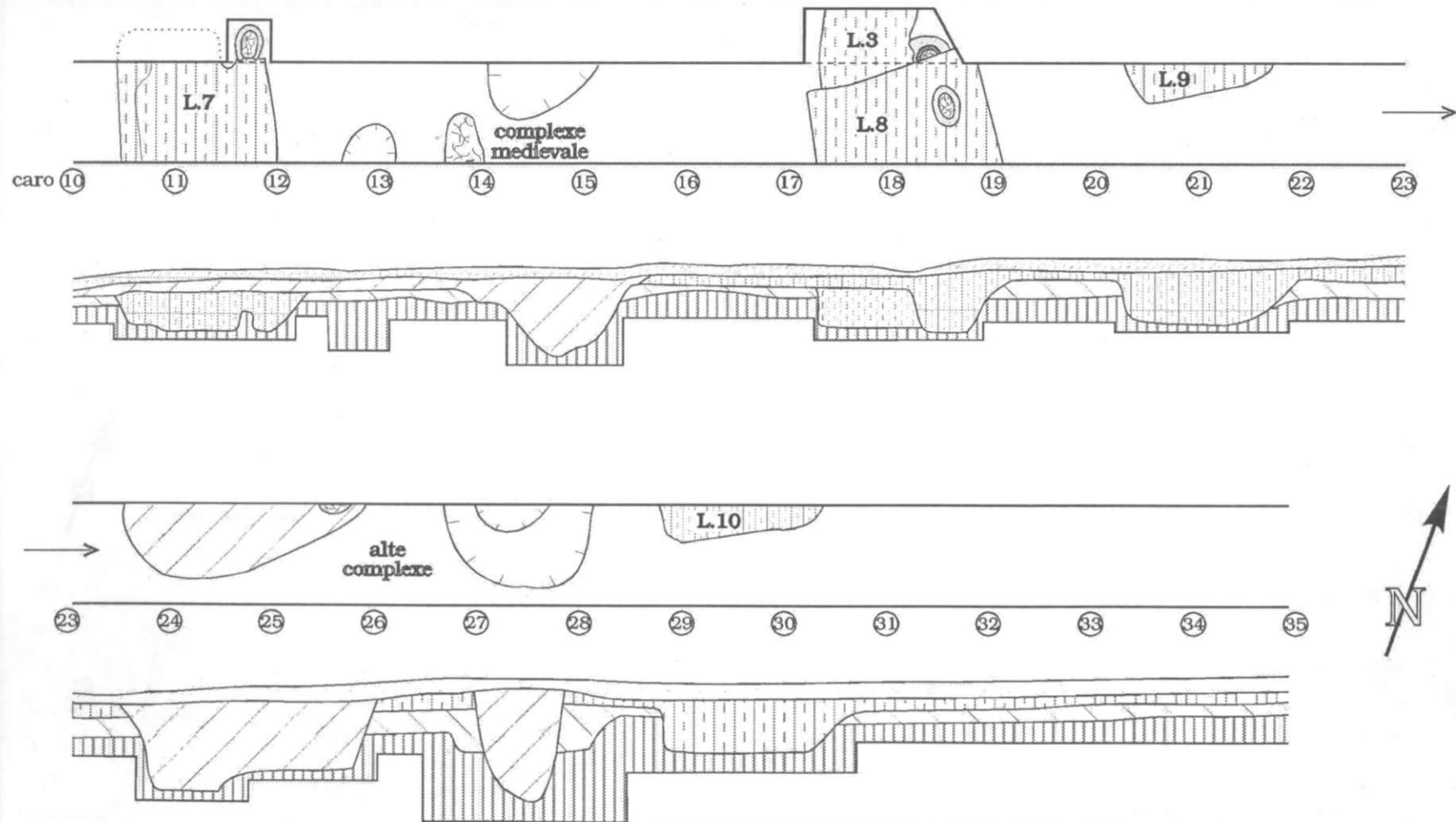

159

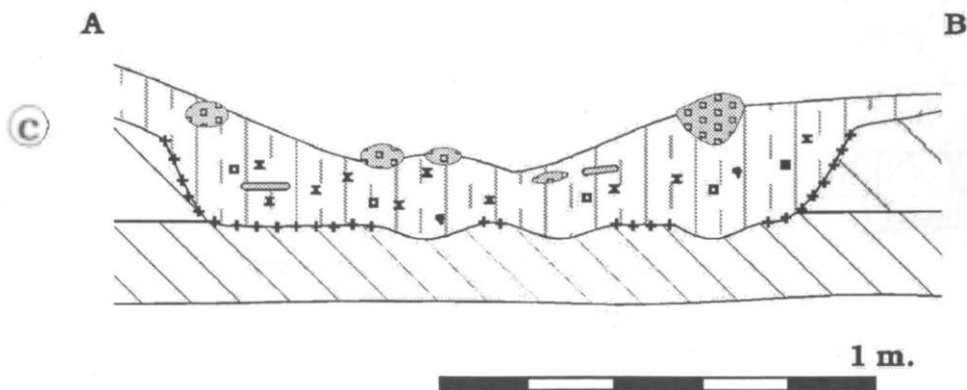
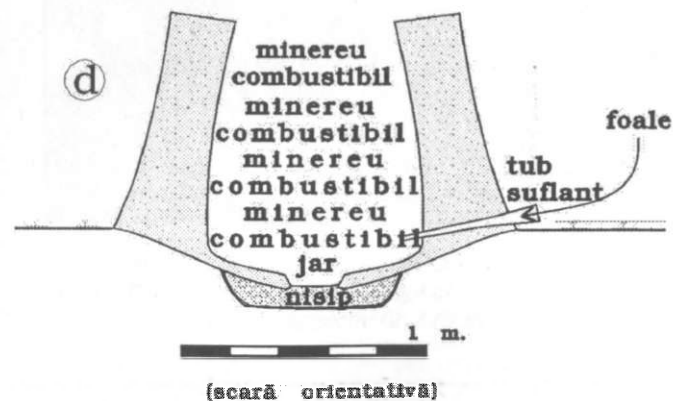
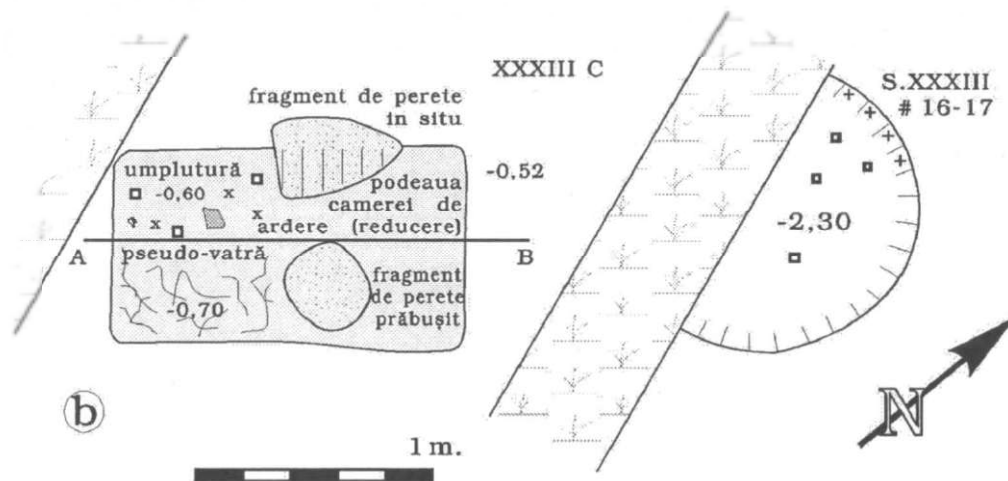
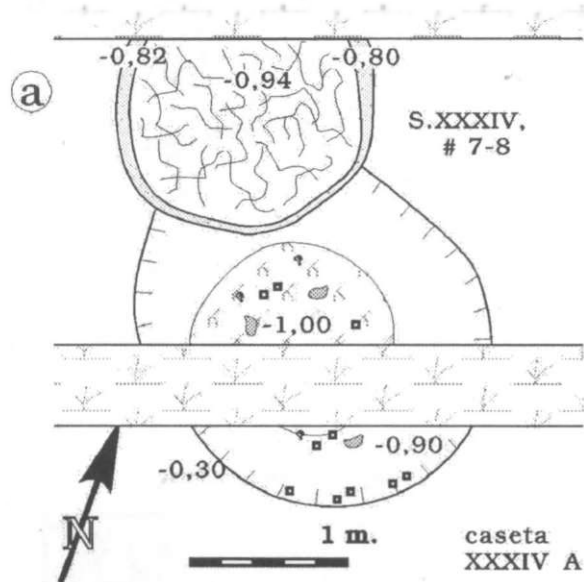
Pl. 3. Locuința L.3 (S.XXVIII, # 17-19), planul locuinței (a), secțiunea cuptorului, desen (b) și fotografie (c); locuința 4 (intersecția S.XVIIb și S.XIX), plan (d).

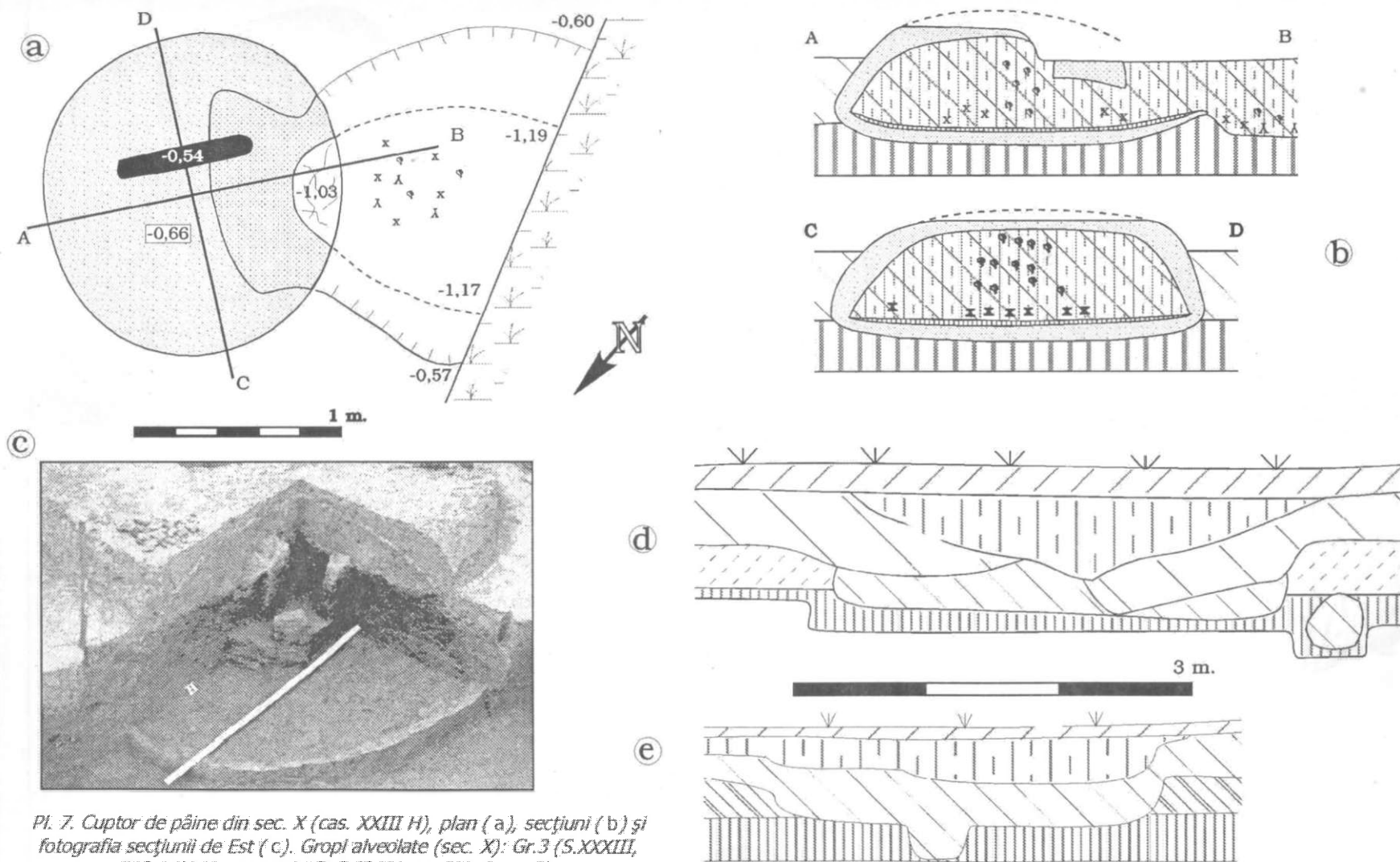
PI. 5. Secțiunea XXVIIIa, între metrii 20 - 70; locuințele medievale sunt din mai multe epoci (sec. VII, sec. X-XI, sec. XVI)

3 m.

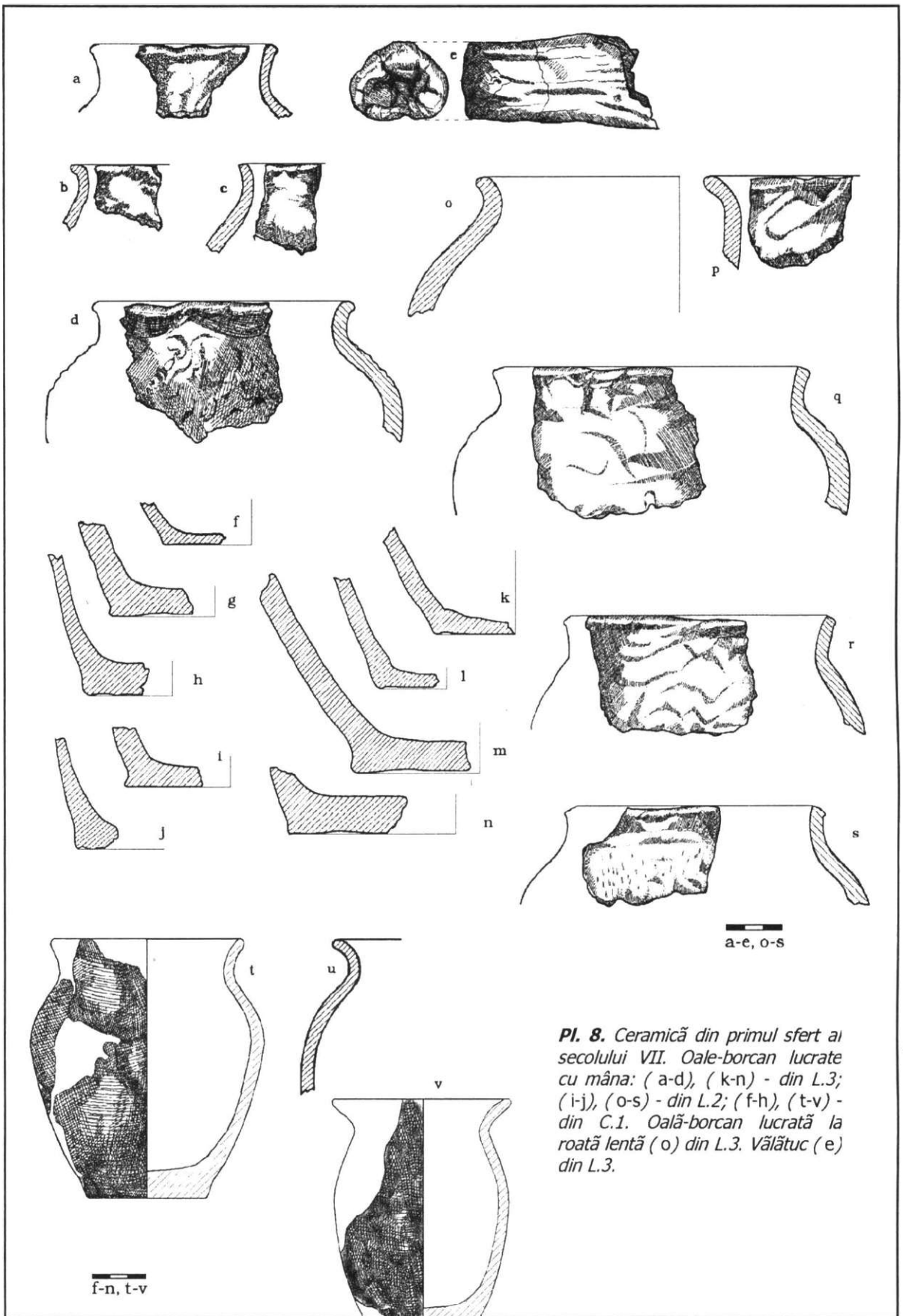
Pl. 6. Complexe de utilitate metalurgică; cuptor de pâine (C.3) transformat în groapă de deșeuri metalurgice (a); cuptor metalurgic (C.4) și groapa de deșeuri pendinte (b); secțiune prin C.4 (c); reconstituirea C.4, secțiune (d).

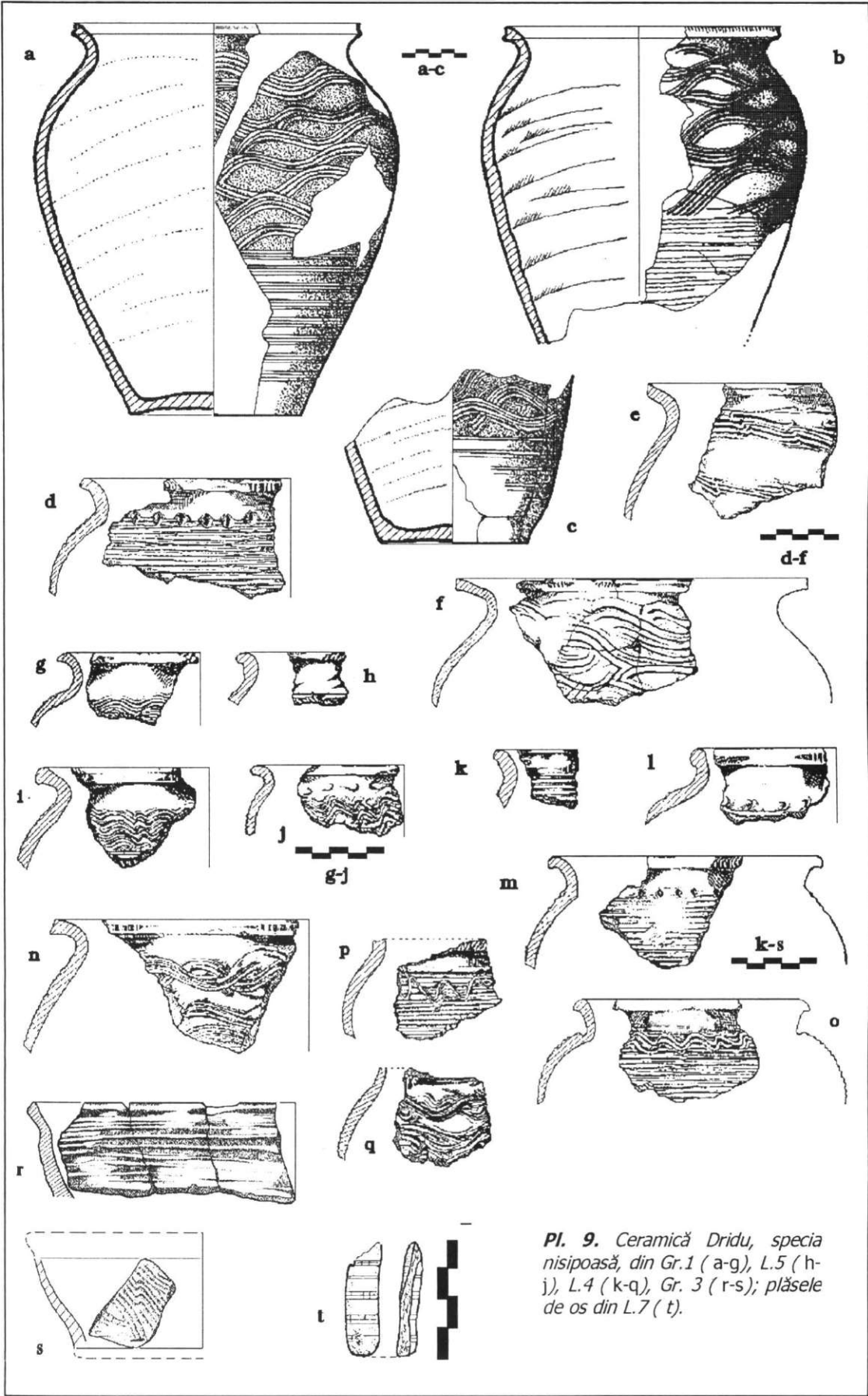

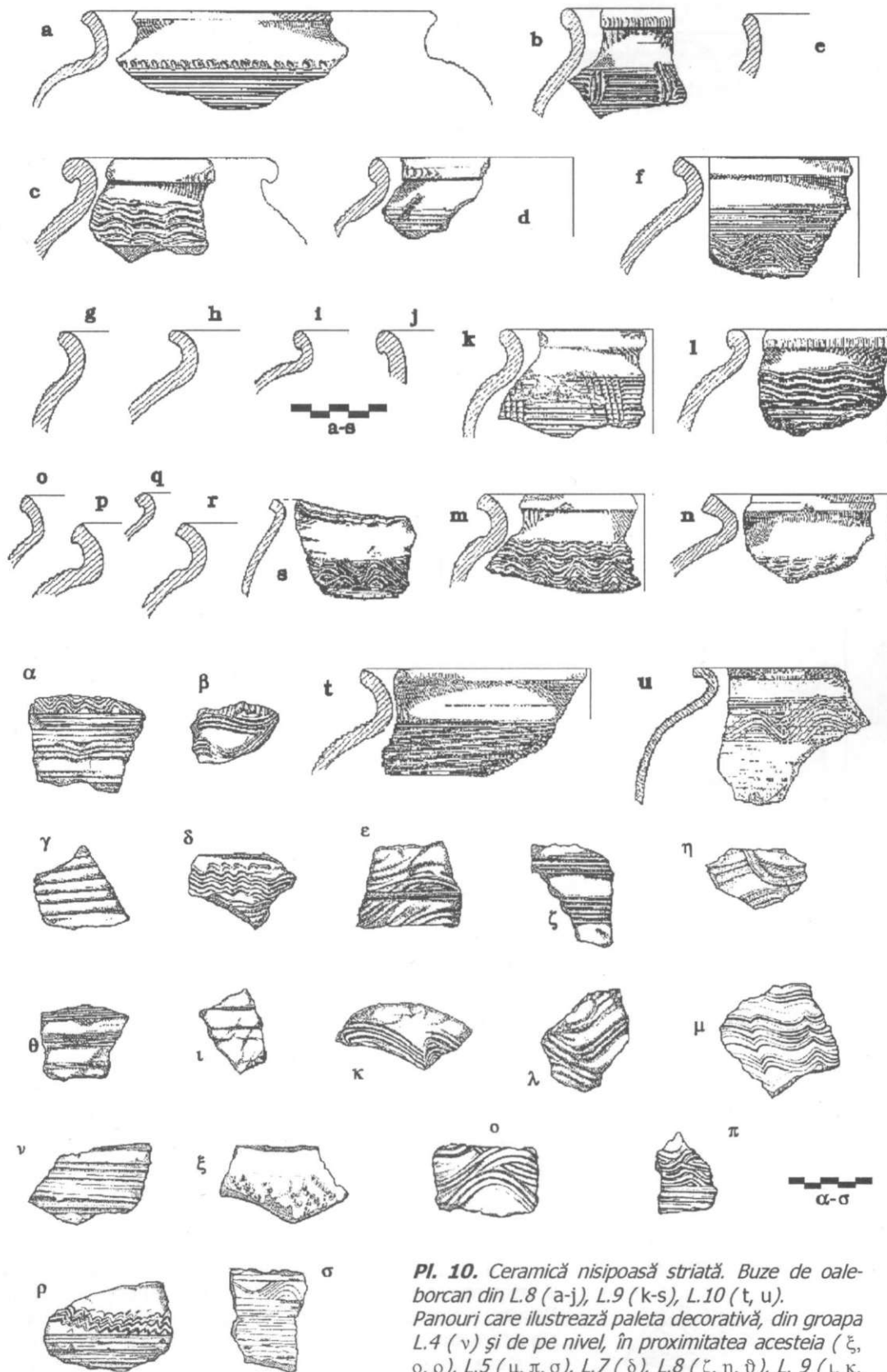

Pl. 7. Cuptor de pâine din sec. X (cas. XXIII H), plan (a), secțiuni (b) și fotografia secțiunii de Est (c). Gropi alveolate (sec. X): Gr.3 (S.XXXIII, #13-14) (d), respectiv Gr.2 (S.XV, #1-2) (e), profile.

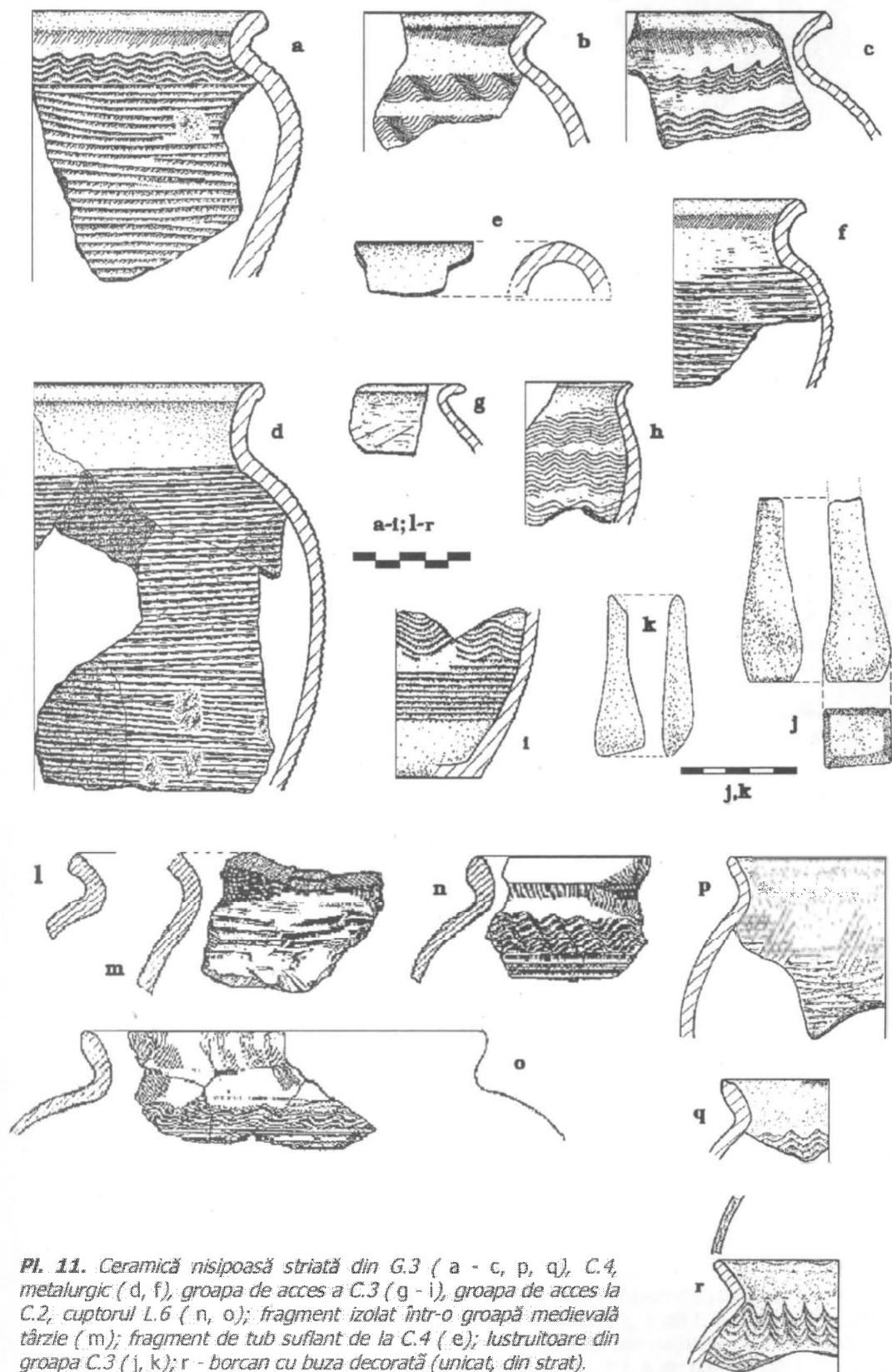

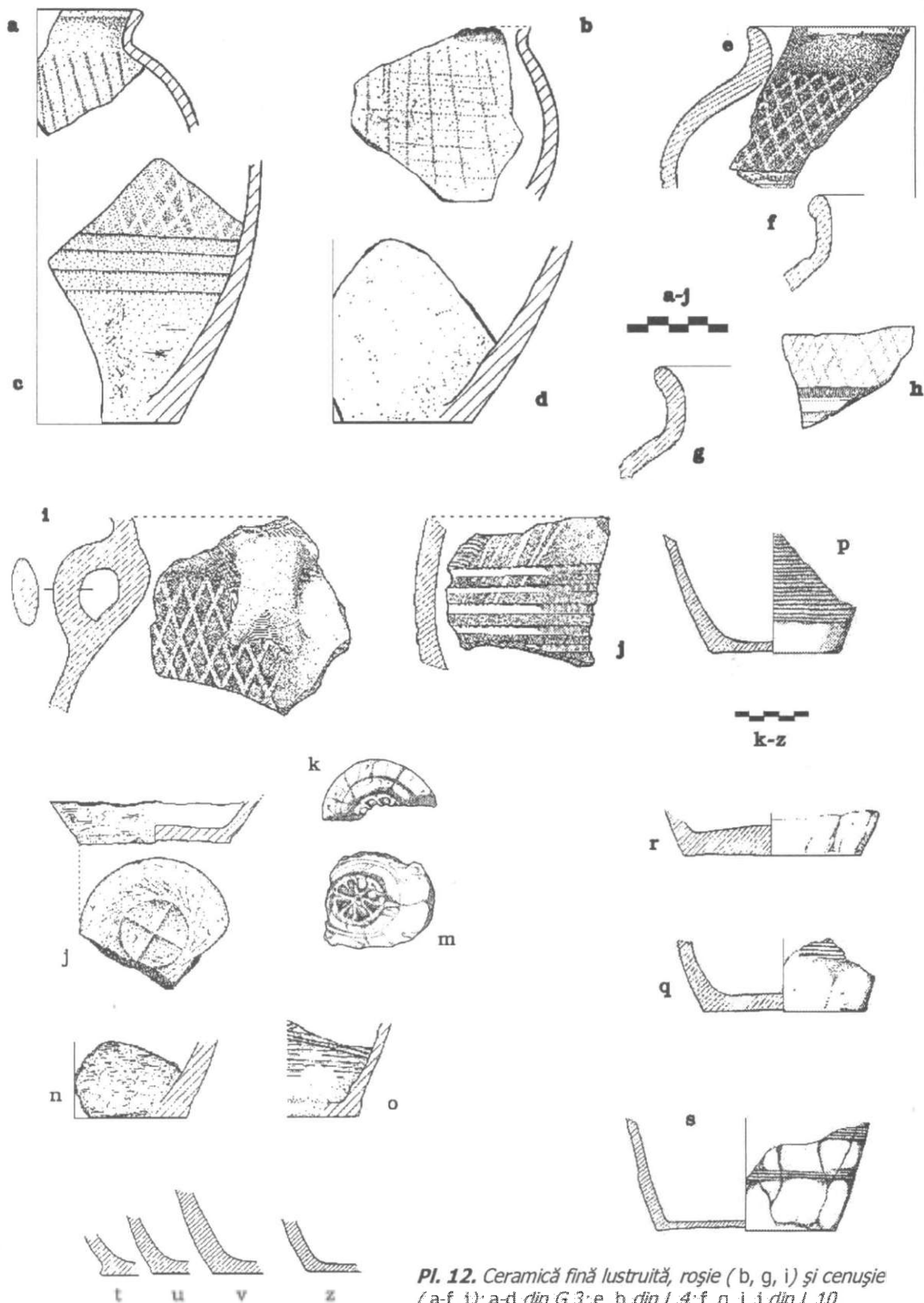

Pl. 10. Ceramică nisipoasă striată. Buze de oale-borcan din L.8 (a-j), L.9 (k-s), L.10 (t, u). Panouri care ilustrează paleta decorativă, din groapa L.4 (v) și de pe nivel, în proximitatea acesteia (ξ, o, ρ), L.5 (μ, π, σ), L.7 (δ), L.8 (ζ, η, θ), L.9 (ι, κ, λ), L.10 (α, β, γ, ε).

Pl. 11. Ceramică nisipoasă striată din G.3 (a - c, p, q), C.4, metalurgic (d, f), groapa de acces a C.3 (g - i), groapa de acces la C.2, cuptorul L.6 (n, o); fragment izolat într-o groapă medievală târzie (m); fragment de tub suflant de la C.4 (e); lustruitoare din groapa C.3 (j, k); r - borcan cu buza decorată (unicat, din strat).

Pl. 12. Ceramică fină lustruită, roșie (b, g, i) și cenușie (a-f, j); a-d din G.3; e, h din L.4; f, g, i, j din L.10.

Funduri de oale-borcan nisipoase: l, m din L.4; k, n, o din G.3; p, q din L.4; r, s din G.1; t-v din L.8; z din L.7.

Pl. 13. Datele morfologice ale ceramicii din primul sfert al secolului al VII (vezi planșa 8)
- oale-borcan lucrate cu mână (excepție VIII/o - lucrată la roată lentă) -

VADU ANEI

identitate	LS	FS	AS	es	Li	Fi	Ai	ei	M/Is	M/f	IG	UC	UB	ts	t i	P/Ii	P/k	IT	f/a	k/a	I/a	Is/I	Mrf (*k)	Gr s	Gri
VIII/a, L.3										32	35	110	63	142									9.7		
VIII/b, L.3												115													
VIII/c, L.3												98	63	129											
VIII/d, L.3	28	-11	39	13					36	17	37	114	53	144					0.71				13.9	68	
VIII/f, C.1															122		6	0					*9.7		85
VIII/g, C.1															112		6	94					*11.4		161
VIII/h, C.1															111		17	0					*9.4		213
VIII/i, L.2															117		8	64					*11.6		131
VIII/j, L.2															109										
VIII/k, L.3															128		13	0					*9.1		119
VIII/l, L.3															114		18	0					*7.7		140
VIII/m, L.3															130		14	47					*13.9		149
VIII/o, L.3	29	-11	51	11					29	11	48	110	59	135					0.71				19.9	51	
VIII/p, L.2												117	74	110											
VIII/q, L.2	31	-9	32	13					40	16	25	105	56	144					0.74				14.9	62	
VIII/r, L.2	31	-7	30	8					40	18	20	104	65	132					0.77				13.8	60	
VIII/s, L.2										20	50	97	64	140									12.7	65	
VIII/t, C.1	29	-6	36	11	22	-16	38	6	55	31	41	110	63	130	125	15	21	0	0.80	0.52	1.15	0.39	10.2	70	230
VIII/u, C.1				45	11				34		42	129	65	134											
VIII/v, C.1	30	0	40	4	28	-16	48	6	41	22	32	131	73	113	118	8.4	9	77	1.00	0.68	1.29	0.43	10.7	36	134

MEDII

V.A. compl.	29	-3	38	8	25	-16	43	6	48	27	32	120	68	122	122	12	15	38	0.89	0.60	1.22	0.41	10.5	53	182
V.A. incom.	30	-9	37	11					38	21	35	110	63	134	118		12	29	0.74				13.0	64	143
V.A. toate	30	-7	39	10	25	-16	43	6	39	21	36	112	63	132	119	12	13	31	0.79	0.60	1.22	0.41	12.3	59	151
Șuvița Hot.	30	5	38	6	18	-29	46	6	30	21	31	114	72	118	115	5	9	0	0.79	0.43	1.43	0.39	13.4	57	132
Vadu Codri	30	2	46	9	21	-23	35	5	30	19	49	107	77	121	114	6	10	0	0.79	0.50	1.21	0.40	10.3	43	202
Ciurel B1B	25	-4	48	9	18	-14	22	7	42	32	50	104	68	128	119	?	10	0	0.81	0.65	1.21	0.43	12.1	48	148
Noșlac clm.	28	-4	55	12	21	-10	46	9	37	23	26	114	65	141	129	15	17	48	0.75	0.51	1.06	0.43		69	174
Korceak VII	35	1	47	6	23	-22	39	5	26	10	50	94	81	110	110	24	29	25	0.87	0.54	1.12	0.30	17.9	45	174
Penkovka	31	-1	33	5	20	-7	36	4	30	16	42	94	75	114	121	6	6	0	0.77	0.49	0.96	0.44		65	167

Notă: pentru semnificația siglelor și a cifrelor - vezi Eugen S. Teodor - Sistemul Compas..., 1996. Pe coloana *Mrf* cifrele cu * se referă la diametrul la bază, celelalte reprezintă diametre la gură.

prescurtări: V.A. = Vadu Anei; compl. = vasele întregite; incom. = toate vasele fragmentare; toate = toate vasele (întregi și fragmentare);

Șuvița Hot = Căscioarele - Șuvița Hotarului; Vadu Codrii = Piatra Olt - Vadu Codrii; Noșlac clm. = numai ceramica lucrată cu mână; cu italice - ceramică lucrată pe roata lentă;

pentru bibliografie și ilustrație - vezi textul și notele;